

บทที่ 6

การวิเคราะห์โครงข่ายตลาด และความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

6.1 การวิเคราะห์ที่ตั้งและการกระจายตัวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร โดยสถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹ ได้ทำการศึกษาถึงระบบโครงสร้างทางกายภาพในการหาที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรในระดับภาค พบว่า มีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ สภาพความพร้อมของชุมชนและการคมนาคมขนส่งเป็นสิ่งที่ทำให้มีผลต่อการเกิดตลาดกลางสินค้าเกษตร และกรมการค้าภายใน² ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการเกิดตลาดกลางสินค้าเกษตร พบว่า มีปัจจัย 4 ประการ คือ ประการแรกการเป็นสถานที่ตั้งอันเหมาะสม หมายถึง มีความเป็นศูนย์กลางสามารถเชื่อมโยงกับพื้นที่โดยรอบ ซึ่งอาศัยเส้นทางคมนาคมที่สะดวกหรือเป็นชุมทางการคมนาคมขนส่ง ประการที่สองมีปริมาณสินค้าและประเภทสินค้าที่มากพอเพียงพอที่จะป้อนเข้าสู่ตลาด ประการที่สามมีปริมาณผู้ซื้อขายในตลาด ได้แก่ จำนวนพ่อค้า แม่ค้าที่มากพอ รวมทั้งเกษตรกรต้องสนใจเพื่อจะก่อให้เกิดการค้าเนินกิจกรรมได้อย่างสมบูรณ์ในตลาด และประการสุดท้ายมีสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ อันเป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจการมากพอที่จะสนับสนุนกิจกรรมในตลาดกลางสินค้าเกษตร จากปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเลือกที่ตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรข้างต้น พอสรุปได้ว่า มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สภาพความพร้อมของชุมชน การคมนาคมขนส่ง ปริมาณสินค้าและปริมาณผู้ซื้อขายในตลาด และสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการดำเนินกิจการ

¹ วิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, สถาบัน, โครงการศึกษาเพื่อปรับปรุงระบบตลาดสินค้าเกษตรภาคกลาง-ภาคตะวันตก เล่ม 2 เสนอกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, กระทรวงพาณิชย์ (กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์, กันยายน 2527) อ้างถึงใน นรา ผจญพรพรค, "แนวทางการพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตรประเภทผักและผลไม้ของจังหวัดนครปฐม", (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาคและคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 32.

² การค้าภายใน, กรม, แหล่งที่เป็นไปได้ในการจัดตั้งตลาดกลาง ตุลาคม 2526. อ้างถึงใน นรา ผจญพรพรค, เรื่องเดียวกัน, หน้า 103.

ในการศึกษาพัฒนาพื้นที่ใดก็ตามจำเป็นต้องทราบศักยภาพ และปัญหาของพื้นที่ในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่ศึกษา ในทำนองเดียวกันการวิเคราะห์การกระจายตัวและที่ตั้งของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงศักยภาพ และปัญหาของพื้นที่ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่แต่ละแห่ง โดยคำนึงถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการเลือกที่ตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรตามแนวคิดเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งตลาดกลางที่กล่าวมาแล้วข้างต้นและปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาพิจารณาในเรื่องที่ตั้งและโครงข่ายตลาดที่มีความเหมาะสมที่สุด ลงทุนน้อยที่สุด รวมทั้งสามารถให้บริการแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป

6.1.1 ศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

1) ด้านโครงข่ายคมนาคม

เมื่อพิจารณาเรื่องที่ตั้งและระบบโครงข่ายคมนาคมของภาคตะวันออกเฉียงตอนบน พบว่าภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีความได้เปรียบในด้านที่ตั้งเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ เนื่องจากภาคตะวันออกเฉียงตอนบนเป็นพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯ ชายฝั่งทะเลตะวันออก และชายแดนไทย-กัมพูชา จึงได้เปรียบด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน การขนส่ง การท่องเที่ยว และการบริการ โดยภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีเส้นทางคมนาคมขนส่งที่เชื่อมโยงสู่ภูมิภาคอื่นของประเทศและกลุ่มประเทศอินโดจีน ทั้งทางบกและทางน้ำ อาทิ ถนนสายบางนา-ตราด ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม ถนนวงแหวนรอบนอก และทางหลวงแผ่นดินสายตะวันออกเฉียงสาย33 และ 304 เชื่อมต่อกลุ่มประเทศอินโดจีน การขนส่งทางน้ำผ่านท่าเรือคลองเตย ท่าเรือน้ำลึกแหลมฉบัง และมาบตาพุด ประกอบกับยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงตอนบน หรือ “ภาคกลางตอนล่าง” หากเรียกตามการแบ่งกลุ่มจังหวัด(cluster)ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ³ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงตอนบน คือ “แหล่งรองรับการขยายตัวของเมืองหลวงและสนามบินสุวรรณภูมิ ศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแพทย์แผนไทย ศูนย์กลาง Logistics เชื่อมโยงเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมสู่ตลาดโลก เปิดประตูสู่อินโดจีน” จากวิสัยทัศน์ดังกล่าวนำไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ซึ่งมีหลายประเด็นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านโครงข่ายคมนาคมในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน ดังนี้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกและส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวให้มีความหลากหลาย ได้กำหนดโครงการ (Action Plan) มีโครงการก่อสร้างปรับปรุงถนนเชื่อมโยงในกลุ่มจังหวัดหลายเส้นทาง ได้แก่ จังหวัดนครนายกปรับปรุงทางหลวงให้เป็น 4 ช่องจราจรในเส้นทางหมายเลข 3239 (นครนายก-ท่าด่าน), 3312, 3076 (นครนายก-บ้านสร้าง), 3481(องครักษ์-

³ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ปีงบประมาณ 2547-2550, หน้า 1-4, 17 และ 39-41.

บางน้ำเปรี้ยว-บ้านสร้าง) ทางหลวงชนบทหมายเลข นข 22008 (ลำลูกกา-พระอาจารย์-บ้านสร้าง - บางน้ำเปรี้ยว-หนองจอก) ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญที่ผ่านที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก และศึกษาออกแบบเพื่อก่อสร้างถนนสายสาวิกา - นางรอง - เขื่อนคลองท่าด่าน - อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ (ด่านเนินหอม) และจังหวัดปราจีนบุรีมีโครงการปรับปรุงทางหลวงให้เป็น 4 ช่องจราจรในเส้นทางหมายเลข 33 (หนองชะอม-กบินทร์บุรี-สระแก้ว), 304(กบินทร์บุรี-วังน้ำเขียว), 319 (หนองชะอม-พนมสารคาม) และทางหลวงหมายเลข 3293 (ปราจีนบุรี-บ้านสร้าง)

ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาระบบ Logistics ครบวงจรสำหรับสินค้าเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมที่เชื่อมโยงสู่ภาคการค้าระหว่างประเทศได้กำหนดโครงการ (Action Plan) มีโครงการพัฒนาเครือข่ายคมนาคมเพื่อการขนส่ง ได้แก่ เส้นทางฉะเชิงเทรา-บางปะกง (6 ช่องจราจร), เส้นทางสระแก้ว-บุรีรัมย์ (4ช่องจราจร), เส้นทางสระแก้ว บ้านไร่-จ.บันเตียเมียนเจย/ปอยเปต (4 ช่องจราจร), เส้นทางสระแก้ว-จันทบุรี, เส้นทางมุกดาหาร-สระแก้ว-แหลมฉบัง, เส้นทางมอเตอร์เวย์เส้นทางลาดกระบัง - ฉะเชิงเทรา - ปราจีนบุรี, รถไฟรางคู่ฉะเชิงเทรา - อยุธยาประเทศ และเส้นทางรถไฟอยุธยาประเทศ - จ.บันเตียเมียนเจย กัมพูชา

จะเห็นได้ว่าจากวิสัยทัศน์และการนำไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันออกตอนบนซึ่งมีหลายประเด็นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านโครงข่ายคมนาคมซึ่งในปัจจุบันได้มีการก่อสร้างปรับปรุงถนนตามยุทธศาสตร์ดังกล่าวแล้วในหลายเส้นทาง ทำให้ปัจจุบันและในอนาคตภาคตะวันออกตอนบนจะยังมีศักยภาพด้านโครงข่ายคมนาคมเพิ่มมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้วในระดับจังหวัดและชุมชนยังมีทางหลวงเชื่อมระหว่างจังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้านต่างๆ และเชื่อมโยงที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 3 แห่ง โดยมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกทั้งในด้านของเกษตรกรที่จะเข้ามาถึงตลาดกลางและในด้านพ่อค้าจากที่ต่างๆ ดังนี้ (ดังแผนที่ 6.1 ศักยภาพด้านโครงข่ายคมนาคมของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่)

1. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี ตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมสายหลักเชื่อมระหว่างภาคและจังหวัด มีทางหลวงหมายเลข 33 ผ่านหน้าตลาดกลาง โดยด้านตะวันตกเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงไปยังกรุงเทพฯ และปริมณฑล และจังหวัดอื่นๆในภาคกลาง ทางด้านตะวันออกเชื่อมโยงสู่จังหวัดสระแก้วซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนที่มีบทบาททางด้านการค้ากับประเทศในแถบอินโดจีน มีทางหลวงหมายเลข 304 ตัดผ่านตลาดกลาง โดยทางทิศเหนือเชื่อมโยงออกสู่จังหวัดนครราชสีมาซึ่งเป็นศูนย์กลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และทางทิศใต้เชื่อมไปสู่จังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดอื่นๆในแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก และจากยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกตอนบนข้างต้น คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดโครงการ (Action Plan) มีโครงการก่อสร้างปรับปรุงถนนเชื่อมโยงในกลุ่มจังหวัดให้เป็น 4 ช่องจราจรในเส้นทางหมายเลข 33 (หนองชะอม-กบินทร์บุรี-

สระแก้ว) และ 304 (กบินทร์บุรี-วังน้ำเขียว) ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญที่ผ่านที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ จังหวัดปราจีนบุรี นอกจากนี้ยังมีทางหลวงท้องถิ่นเชื่อมระหว่างอำเภอ ตำบล หมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่และตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี และจากผังแนวความคิดผังเมืองรวมจังหวัดปราจีนบุรี⁴ ได้กำหนดให้บริเวณที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่เป็นศูนย์รวมการขนถ่ายสินค้าของภาคตะวันออกตอนบน จึงนับได้ว่าที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีศักยภาพด้านโครงข่ายคมนาคมมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ในภาคตะวันออกตอนบน

2. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมสายหลักเชื่อมระหว่างจังหวัดและอำเภอ มีทางหลวงหมายเลข 3481 ผ่านหน้าตลาดกลางซึ่งเป็นเส้นทางที่เชื่อมระหว่างจังหวัดปราจีนบุรีและกรุงเทพฯ(เส้นทางบ้านสร้าง-มีนบุรี)โดยด้านตะวันตกของตลาดกลางเป็นเส้นทางที่เชื่อมโยงไปยังอำเภอบางน้ำเปรี้ยวและออกสู่อ่างทองและปริมณฑลและจังหวัดอื่นๆในภาคกลาง และมีทางหลวงหมายเลข 3200 ตัดผ่านไปอำเภอเมืองฉะเชิงเทราก่อนออกสู่อำเภอเมืองอื่นๆ ในแถบชายฝั่งทะเลตะวันออก ทางด้านตะวันออกเชื่อมกับทางหลวงหมายเลข 3293 ออกสู่อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรีโดยมีทางหลวงหมายเลข 3076 ตัดผ่านออกสู่อำเภอเมืองฉะเชิงเทราและหมายเลข 3347 ออกสู่อำเภอราชสาส์นและอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้านทิศเหนือตลาดกลางมีทางหลวงท้องถิ่นเชื่อมโยงไปสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกก่อนออกสู่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก นอกจากนี้ยังมีทางหลวงท้องถิ่นเชื่อมระหว่างอำเภอ ตำบล หมู่บ้านต่างๆ ในพื้นที่และตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา

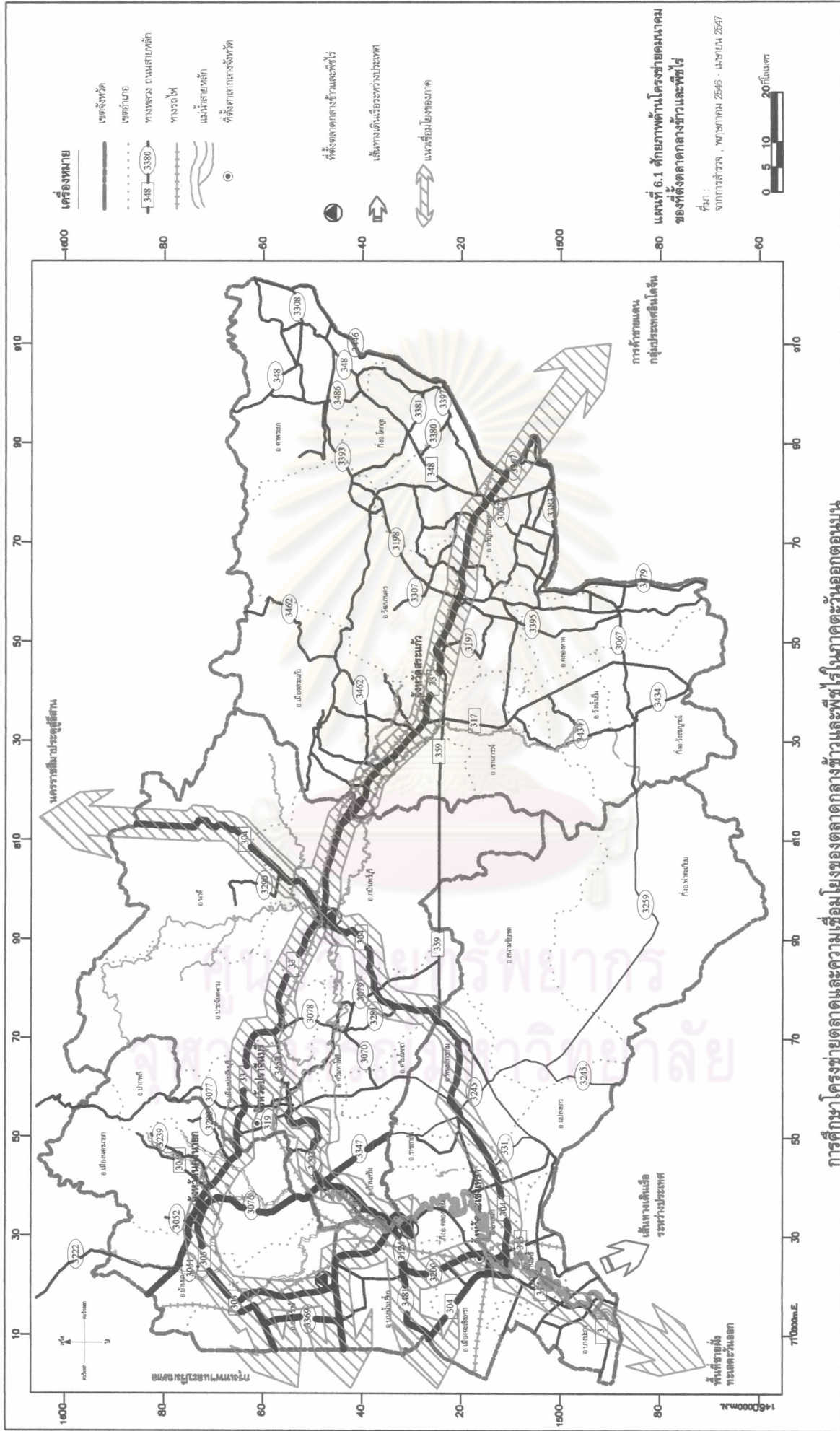
3. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก ถึงแม้จะไม่ได้ตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมสายหลัก แต่มีทางหลวงท้องถิ่น(คลองสิบแปด) ตัดผ่านหน้าตลาดกลาง ซึ่งสามารถเชื่อมออกสู่อ่างทองสายหลักไปกรุงเทพฯ และปริมณฑลและจังหวัดอื่นๆในภาคกลางได้หลายเส้นทาง คือ เส้นทางด้านเหนือของตลาดกลางเชื่อมกับทางหลวงหมายเลข 305 ที่อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก (รังสิต-นครนายก) และอีกเส้นทางด้านใต้ของตลาดกลางสามารถเชื่อมกับทางหลวงหมายเลข 3481 ซึ่งผ่านตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราก่อนออกสู่อ่างทอง(เส้นทางบ้านสร้าง-มีนบุรี) และด้านตะวันตกของทางหลวงท้องถิ่นที่ผ่านตลาดกลางยังสามารถเชื่อมกับทางหลวงท้องถิ่นออกสู่อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี และจากยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบโครงข่ายคมนาคมตอนบนข้างต้น คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดโครงการ (Action Plan) มีโครงการก่อสร้างปรับปรุงถนนเชื่อมโยงในกลุ่มจังหวัดเส้นทาง 3481(องครักษ์-บางน้ำเปรี้ยว-บ้านสร้าง)และ ทางหลวงชนบท

⁴ โยธาธิการและผังเมืองจังหวัดปราจีนบุรี, สำนักงาน, เอกสารสัมมนาเชิงปฏิบัติการ” การวางผังเมืองรวมจังหวัดปราจีนบุรีให้เป็นเมืองน่าอยู่” โดยชาวปราจีนบุรี ครั้งที่ 2 (ณ โรงแรมทวาราวดี อำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี, 10 มิถุนายน 2547) หน้า 5-2.

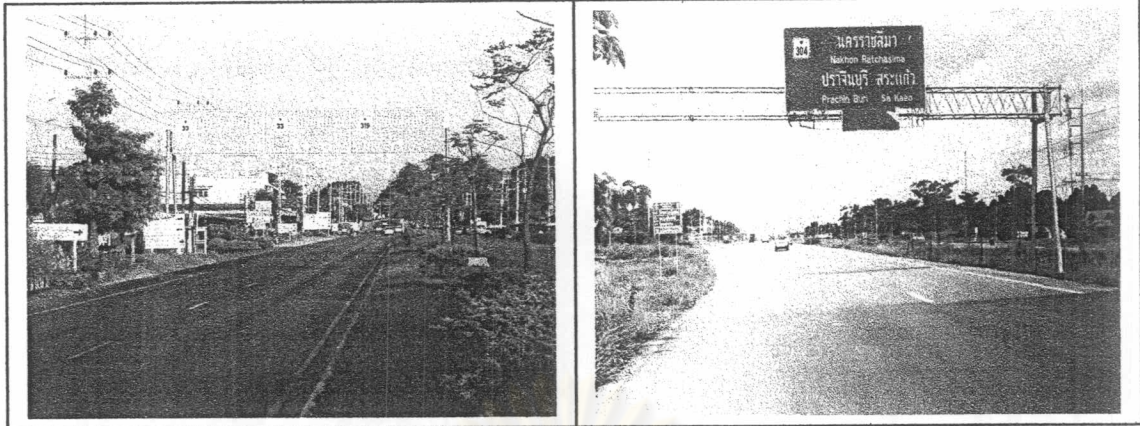
หมายเลข นช 22008 (ล้าลูกกา-พระอาจารย์-บ้านสร้าง-บางน้ำเปรี้ยว-หนองจอก) ซึ่งเป็นเส้นทาง
สำคัญที่ผ่านที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก นอกจากนี้ยังมีทางหลวง
ท้องถิ่นเชื่อมระหว่างอำเภอ ตำบล หมู่บ้านต่างๆ และตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก

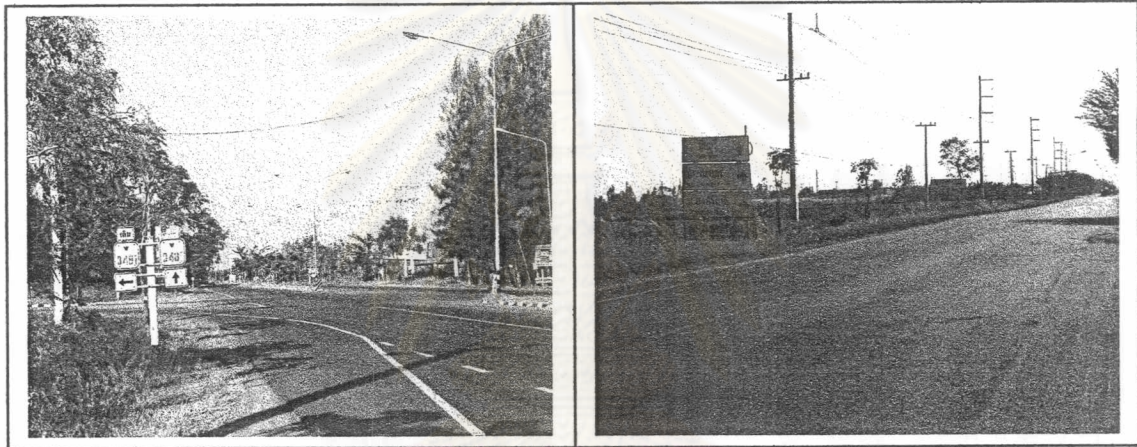
ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาโครงข่ายตลาดและความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

รูปภาพที่ 6.1 สภาพทางหลวงหมายเลข 33 และ 304 (ประกอบที่ตั้งตลาดกลางฯจังหวัดปราจีนบุรี)
ที่มา : ภาพถ่ายจากสถานที่จริง, 6 มกราคม 2547.

รูปภาพที่ 6.2สภาพทางหลวงหมายเลข3481และ 3293(ประกอบที่ตั้งตลาดกลางฯจังหวัดฉะเชิงเทรา)
ที่มา : ภาพถ่ายจากสถานที่จริง, 6 มกราคม 2547.

รูปภาพที่ 6.3 สภาพทางหลวงท้องถิ่นคลองสิบแปด(ประกอบที่ตั้งตลาดกลางฯจังหวัดนครนายก)
ที่มา : ภาพถ่ายจากสถานที่จริง, 4 ตุลาคม 2547

2) ด้านแหล่งผลิตและปริมาณผลผลิตในพื้นที่

จากสภาพพื้นที่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบระหว่างภูเขาและพื้นที่ราบลุ่มน้ำ ประกอบด้วยมีศักยภาพด้านทรัพยากร มีแหล่งน้ำธรรมชาติ แหล่งน้ำใต้ดิน แหล่งน้ำชลประทานและมีดินอุดมสมบูรณ์ซึ่งเหมาะสำหรับการปลูกข้าว โดยพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงตอนบนสามารถเป็นแหล่งปลูกข้าวเพื่อส่งออกต่างประเทศและจำหน่ายให้กับภูมิภาคใกล้เคียงโดยเฉพาะกรุงเทพฯและปริมณฑล จากสำมะโนการเกษตร พ.ศ.2546 จังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายกจังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว พบว่า ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน มีจำนวนผู้ถือครองที่ปลูกข้าว 95,464 ราย เนื้อที่เพาะปลูก 2,722,479 ไร่ และผลผลิต 895,469,691 ตัน (ดังตารางที่ 6.1 จำนวนผู้ถือครองที่ปลูกข้าว เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิต ในรอบปี 2545/46 และแผนที่ 6.2 ศักยภาพด้านแหล่งผลิตข้าวและปริมาณผลผลิตของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่) โดยที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 3 แห่ง ตั้งอยู่ในแหล่งผลิตและประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่มีอาชีพทำนา โดยเฉพาะในพื้นที่ของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดนครนายกมีการปลูกข้าว 2-3 ครั้งต่อปี ส่วนในพื้นที่ของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี นอกจากประชากรจะทำนาปลูกข้าวแล้วยังมีการปลูกพืชไร่ด้วย

ตารางที่ 6.1 จำนวนผู้ถือครองที่ปลูกข้าว เนื้อที่เพาะปลูก เนื้อที่เก็บเกี่ยว และผลผลิต
ในรอบปี 2545/46

จังหวัด	จำนวนผู้ถือครอง (ราย)	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	เนื้อที่เก็บเกี่ยว (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)
ฉะเชิงเทรา	23,099	850,875	840,516	569,619,376
นครนายก	12,669	511,760	500,391	253,179.70
ปราจีนบุรี	17,991	538,918	493,667	242,276
สระแก้ว	41,708	820,926	780,541	325,354,859
ภาคตะวันออกเฉียงตอนบน	95,467	2,722,479	2,615,115	895,469,691

หมายเหตุ : ข้อมูลตามการใช้ประโยชน์ของพื้นที่จริงในรอบ 12 เดือน

ที่มา : สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2546 (ตาราง 6.1) สำนักงานสถิติจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดนครนายก จังหวัดปราจีนบุรี และจังหวัดสระแก้ว

ในด้านการเป็นแหล่งผลิตนั้นยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกตอนบน หรือ “ภาคกลางตอนล่าง” หากเรียกตามการแบ่งกลุ่มจังหวัด (cluster) ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁵ ได้กำหนดวิสัยทัศน์ในการพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกตอนบนตามที่กล่าวมาแล้ว ซึ่งมีประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ 1) การเป็นแหล่งเกษตรสู่ตลาดโลก โดยเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตร และเกษตรแปรรูปที่มีคุณภาพ ปลอดภัยและได้มาตรฐานสากลสามารถแข่งขันเพื่อการส่งออกสู่ตลาดโลก 2) เป็นศูนย์กลาง Logistics เชื่อมโยงเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมสู่ตลาดโลก โดยเป็นศูนย์กลาง Logistics ครบวงจร ประกอบด้วยคลังสินค้า ศูนย์คัดแยกและบรรจุภัณฑ์ ศูนย์รับรองมาตรฐานสินค้า ศูนย์ส่งเสริมการตลาด โดยมีโครงข่ายคมนาคมเชื่อมโยงภูมิภาคต่างๆในประเทศสู่ตลาดโลก ผ่านสนามบินสุวรรณภูมิ ท่าเรือแหลมฉบังและเส้นทางสู่อินโดจีน จากวิสัยทัศน์ดังกล่าวนำไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ซึ่งมีหลายประเด็นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านการเป็นแหล่งผลิตในภาคตะวันออกตอนบน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดยุทธศาสตร์ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาด้านการเกษตร มีโครงการวิจัยสินค้าเกษตรข้าวหอมมะลิ 2) การพัฒนาลุ่มน้ำบางปะกง-ปราจีนบุรี มีโครงการก่อสร้างแหล่งกักเก็บน้ำโดยกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคโดยทั่วไป 3) การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำและดินเพื่อการเกษตรให้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ มีโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำเพื่อการเกษตร โครงการก่อสร้างระบบส่งน้ำชลประทานในไร่นา โครงการเพื่อการปรับปรุง-บำรุงและวิเคราะห์คุณภาพดินเพื่อการเกษตร 4) ยกกระดับการศึกษาและพัฒนาทักษะแรงงานด้านการเกษตรและพัฒนาเทคโนโลยีด้านการเกษตร

จะเห็นได้ว่าจากวิสัยทัศน์และการนำไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาพื้นที่ภาคตะวันออกตอนบนซึ่งมีหลายประเด็นที่ก่อให้เกิดการพัฒนาด้านการเป็นแหล่งผลิต ทำให้ปัจจุบันและในอนาคตภาคตะวันออกตอนบนจะยังมีศักยภาพด้านการเป็นแหล่งผลิตที่ได้มาตรฐานและมีคุณภาพมากยิ่งขึ้นนอกจากที่กล่าวมาแล้ว จากการศึกษาของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ทำการศึกษา “SWOT Analysis ของกลุ่มจังหวัด”⁶ พบว่า ภาคตะวันออกตอนบนมีจุดแข็ง คือ มีศักยภาพด้านเกษตรกรรม เนื่องจากมีพื้นที่เหมาะสมกับการเกษตร มีลุ่มน้ำสำคัญๆหลายสาย

⁵ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ปีงบประมาณ 2547-2550, หน้า 1-4, และ 30-34.

⁶ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนล่าง ปีงบประมาณ 2547-2550, หน้า 58.

(เจ้าพระยา บางปะกง ปราจันบุรี) มีลำคลองมากมายและมีระบบชลประทานที่ดี ทำให้เป็นแหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศ ทั้งถักรวม ปศุสัตว์ และประมง เป็นแหล่งผลิตข้าวและพืชไร่

นอกจากนี้ในด้านการเป็นแหล่งผลิตสินค้าเกษตรที่สำคัญ ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร⁷ ได้กำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรเป็นรายตำบลในภาคตะวันออกเฉียงบน โดยได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์วางแผนการผลิตทางการเกษตร แหล่งการเพาะปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ให้สอดคล้องกับสภาพดินฟ้าอากาศ แหล่งน้ำ ประเภทของเกษตรกรรม รายได้หลักของเกษตรกร ความต้องการของตลาดในประเทศและต่างประเทศ และมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เรียกว่า ภูมิสารสนเทศ ทั้งด้านระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) การสำรวจข้อมูลระยะไกล (Remote Sensing) และระบบการหาตำแหน่งบนพื้นโลก (GPS) มาเป็นเครื่องมือในการกำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจ ซึ่งผลลัพธ์ทางพื้นที่ที่ได้สามารถระบุถึงตำแหน่งหรือสถานที่ในภาคพื้นดินได้อย่างถูกต้องสามารถนำมาใช้ในการวางแผนเชิงพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสินค้าเกษตร เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ โดยพิจารณาจากพื้นที่ที่มีศักยภาพในการผลิตระดับที่ 1 เป็นรายอำเภอและตำบลเป็นอันดับแรก ผลการกำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรเป็นรายสินค้า ได้ผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์แล้วทั้งหมด 12 สินค้า ได้แก่ อ้อยโรงงาน ปาล์มน้ำมัน ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง สับปะรดโรงงาน ถั่วเหลือง ยางพารา ทุเรียน ลำไย และกาแฟ โดยผลการกำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรเป็นรายสินค้าภาคตะวันออกเฉียงบน พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงบนมีการกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าเกษตรรายสินค้า 7 ชนิด ได้แก่ ข้าวนาปี ข้าวนาปรัง ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่วเหลือง ยางพารา และอ้อยโรงงาน ส่วนสินค้าอื่นสภาพพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงบนไม่มีศักยภาพพอที่จะกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจ (ดังตารางที่ 6.2 เขตเกษตรเศรษฐกิจของสินค้าเกษตรเป็นรายตำบล ภาคตะวันออกเฉียงบน) มีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้าวนาปี มีพื้นที่กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจในภาคตะวันออกเฉียงบนรวม 31 อำเภอ (ทุกอำเภอในภาคตะวันออกเฉียงบน) 238 ตำบล (จาก 254 ตำบลในภาคตะวันออกเฉียงบน) โดยทุกตำบลและอำเภอในจังหวัดปราจีนบุรี นครนายก และสระแก้ว ถูกกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าข้าวนาปี ส่วนในจังหวัดจะเข้ตรงทุกตำบลในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว พนมสารคาม ราชสาส์น แปลงยาว ท่าตะเกียบ และกิ่งอำเภอคลองเขื่อน ถูกกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าข้าวนาปี ส่วนอำเภออื่นมีบางตำบลเท่านั้นที่ถูกกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจ

⁷ เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน, ศูนย์สารสนเทศการเกษตร, ตารางการกำหนดเขตเกษตรเศรษฐกิจ สำหรับสินค้าเกษตรเป็นรายตำบล (ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ตุลาคม 2545), หน้า .

สำหรับสินค้าข้าวนาปี ได้แก่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา บางคล้า บางปะกง บ้านโพธิ์ และสนามชัยเขต ส่วนตำบลที่ไม่ได้กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าข้าวนาปีมีเพียง 16 ตำบลเท่านั้น

2. ข้าวนาปรัง มีพื้นที่กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจในภาคตะวันออกตอนบนรวม 2 จังหวัด 7 อำเภอ 51 ตำบล โดยกระจายอยู่ในจังหวัดนครนายก 1 อำเภอและจังหวัดฉะเชิงเทรา 6 อำเภอ ได้แก่ ทุกตำบลในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก อำเภอบางน้ำเปรี้ยวและกิ่งอำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ถูกกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าข้าวนาปรัง และมีบางตำบลในอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา บางคล้า พนมสารคาม และราชสาส์น ถูกกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าข้าวนาปรัง นอกนั้นเป็นอำเภอที่ไม่ได้ถูกกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าข้าวนาปรัง

3. สินค้าอื่นๆ ได้แก่ 1) มันสำปะหลัง มีพื้นที่กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจในภาคตะวันออกตอนบน รวม 3 จังหวัด 16 อำเภอ 89 ตำบล โดยกระจายอยู่ในจังหวัดสระแก้วทุกอำเภอ จังหวัดฉะเชิงเทรา 4 อำเภอ (อำเภอพนมสารคาม สนามชัยเขต แปลงยาว และท่าตะเกียบ) และจังหวัดปราจีนบุรี 4 อำเภอ (อำเภอกบินทร์บุรี นาดี ศรีมหาโพธิ์ และศรีมโหสถ) 2) ข้าวโพด มีพื้นที่กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจในภาคตะวันออกตอนบน รวม 3 จังหวัด 11 อำเภอ 53 ตำบล โดยกระจายอยู่ในจังหวัดสระแก้วทุกอำเภอยกเว้นอำเภอตาพระยา จังหวัดฉะเชิงเทรา 2 อำเภอ (อำเภอสนามชัยเขต และท่าตะเกียบ) และจังหวัดปราจีนบุรี 1 อำเภอ (อำเภอกบินทร์บุรี) 3) อ้อยโรงงาน มีพื้นที่กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจในภาคตะวันออกตอนบน รวม 2 จังหวัด 8 อำเภอ 47 ตำบล โดยกระจายอยู่ในจังหวัดสระแก้ว 5 อำเภอและจังหวัดฉะเชิงเทรา 3 อำเภอ (อำเภอท่าตะเกียบ สนามชัยเขต และแปลงยาว) 4) ถั่วเหลือง มีพื้นที่กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจในภาคตะวันออกตอนบน รวม 3 จังหวัด 10 อำเภอ 45 ตำบล โดยกระจายอยู่ในจังหวัดสระแก้ว 6 อำเภอ จังหวัดฉะเชิงเทรา 3 อำเภอ (อำเภอพนมสารคาม สนามชัยเขต และท่าตะเกียบ) และจังหวัดปราจีนบุรี 1 อำเภอ (มีเพียงตำบลท่าช้าง อำเภอกบินทร์บุรี) 5) ยางพารา มีพื้นที่กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจในภาคตะวันออกตอนบน รวม 1 จังหวัด 3 อำเภอ 11 ตำบล โดยกระจายอยู่ในจังหวัดจังหวัดฉะเชิงเทราทั้ง 3 อำเภอ (อำเภอพนมสารคาม สนามชัยเขต และแปลงยาว)

จะเห็นได้ว่าภาคตะวันออกตอนบนมีศักยภาพในด้านการเป็นแหล่งผลิตข้าวและพืชไร่ โดยทุกอำเภอได้กำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าข้าวนาปี ส่วนเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าข้าวนาปรังจะอยู่ในเขตอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก และในเขตจังหวัดฉะเชิงเทราเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นอำเภอที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกรวมทั้งอำเภอที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา และเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าพืชไร่จะอยู่ในเขตจังหวัดสระแก้วและอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นอำเภอที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

จึงอาจกล่าวได้ว่าในพื้นที่ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา มีศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตข้าวทั้งข้าวนาปีและข้าวนาปรัง ส่วนสินค้าอื่นสภาพพื้นที่ที่ตั้งตลาดกลางทั้ง 2 แห่ง ไม่มีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งเพาะปลูก ดังจะเห็นได้จากการไม่มีศักยภาพพอที่จะกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจดังกล่าวมาแล้ว (ดังตารางที่ 6.2 เขตเกษตรเศรษฐกิจของสินค้าเกษตรเป็นรายตำบล ภาคตะวันออกตอนบน) และในพื้นที่ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีนอกจากจะมีศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตข้าวแล้วยังมีศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตพืชไร่ แต่อย่างไรก็ตามหากเปรียบเทียบศักยภาพในการเป็นแหล่งผลิตข้าวของตลาดกลางทั้ง 3 แห่ง พบว่า ในพื้นที่ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา มีศักยภาพในการเป็นแหล่งเพาะปลูกทั้งข้าวนาปีและนาปรัง ส่วนในพื้นที่ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีศักยภาพในการเป็นแหล่งเพาะปลูกโดยเฉพาะข้าวนาปีเท่านั้น ส่วนข้าวนาปรังไม่มีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งเพาะปลูก ดังจะเห็นได้จากการไม่มีศักยภาพพอที่จะกำหนดเป็นเขตเกษตรเศรษฐกิจสำหรับสินค้าดังกล่าว จากศักยภาพดังกล่าวซึ่งจะส่งผลไปถึงประเภทสินค้าที่เข้าสู่ตลาดกลาง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.2 เขตเกษตรเศรษฐกิจของสินค้าเกษตรเป็นรายอำเภอ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สินค้าเกษตร	จำนวน	ข้าวนาปี	ข้าวนาปรัง	มันสำปะหลัง	ข้าวโพด	อ้อยโรงงาน	ถั่วเหลือง	ยางพารา
อำเภอ	ตำบล							
1. จังหวัดปราจีนบุรี	61	ทุกอำเภอ	ไม่มี	บางอำเภอ	อ.กบินทร์บุรี	ไม่มี	อ.กบินทร์บุรี	ไม่มี
เมืองปราจีนบุรี	13	ทุกตำบล	-	-	-	-	-	-
กบินทร์บุรี	14	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	ทุกตำบล	-	ทำช้าง	-
นาดี	6	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	-	-	-	-
บ้านสร้าง	9	ทุกตำบล	-	-	-	-	-	-
ประจันตคาม	9	ทุกตำบล	-	-	-	-	-	-
ศรีมหาโพธิ์	10	ทุกตำบล	-	5 ตำบล	-	-	-	-
ศรีมโหสถ	4	ทุกตำบล	-	คูลำพัน, ไผ่ชะเลียด	-	-	-	-
2. จังหวัดนครนายก	41	ทุกอำเภอ	อ.องครักษ์	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
เมืองนครนายก	13	ทุกตำบล	-	-	-	-	-	-
ปากพลี	7	ทุกตำบล	-	-	-	-	-	-
บ้านนา	10	ทุกตำบล	-	-	-	-	-	-
องครักษ์	11	ทุกตำบล	ทุกตำบล	-	-	-	-	-
3. จังหวัดฉะเชิงเทรา	93	ขาดบาง ตำบล	บางอำเภอ	บางอำเภอ	บางอำเภอ	บางอำเภอ	บางอำเภอ	บาง อำเภอ
เมืองฉะเชิงเทรา	19	12 ตำบล	12 ตำบล	-	-	-	-	-
บางคล้า	9	ยกเว้น ต.บางคล้า และสาว ชะโงก	ยกเว้น ต.หัวไทร และบาง กระเจ็ด	-	-	-	-	-
บางน้ำเปรี้ยว	10	ทุกตำบล	ทุกตำบล	-	-	-	-	-
บางปะกง	12	7 ตำบล	-	-	-	-	-	-
บ้านโพธิ์	17	ยกเว้น ต. บางกรูด	-	-	-	-	-	-
พนมสารคาม	8	ทุกตำบล	4 ตำบล	4 ตำบล	-	-	ต.บ้านช่องและ เขาหินซ้อน	3 ตำบล

ตารางที่ 6.2 (ต่อ) เขตเกษตรเศรษฐกิจของสินค้าเกษตรเป็นรายอำเภอ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สินค้าเกษตร	จำนวน	ข้าวนาปี	ข้าวนาปรัง	มันสำปะหลัง	ข้าวโพด	อ้อยโรงงาน	ถั่วเหลือง	ยางพารา
อำเภอ	ตำบล							
ราชสาส์น	3	ทุกตำบล	ต.บางคา, เมืองใหม่	-	-	-	-	-
สนามชัยเขต	4	ยกเว้น ต. ท่ากระดาน	-	ทุกตำบล	ทุกตำบล	ยกเว้น ทุ่งพระยา	ต.ท่ากระดาน และทุ่งพระยา	ทุกตำบล
แปลงยาว	4	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล		ทุกตำบล
ท่าตะเียบ	2	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	ทุกตำบล	คลองตะเกรา	ทุกตำบล	-
กิ่งอ.คลองเขื่อน	5	ทุกตำบล	ทุกตำบล	-	-	-	-	-
4. จังหวัดสระแก้ว	59	ทุกอำเภอ	ไม่มี	ขาดบางตำบล	บางอำเภอ	บางอำเภอ	บางอำเภอ	ไม่มี
เมืองสระแก้ว	8	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	5 ตำบล	ทุกตำบล	3 ตำบล	-
คลองหาด	7	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	ทุกตำบล	ทุกตำบล	ทุกตำบล	-
ตาพระยา	5	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	-	-	-	-
วังน้ำเย็น	4	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	-
วัฒนานคร	11	ทุกตำบล	-	ยกเว้นฝักชะ, วัฒนานคร	ท่าเกวียน และห้วยโจด	ทุกตำบล	5 ตำบล	-
อรัญประเทศ	13	ทุกตำบล	-	ยกเว้นเมืองไผ่	6 ตำบล	9 ตำบล	-	-
เขาฉกรรจ์	4	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	ทุกตำบล	ทุกตำบล	ทุกตำบล	-
กิ่งอ.โคกสูง	4	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	หนองม่วงและ โนนหมากมุ่น	-	-	-
กิ่งอ.วังสมบูรณ์	3	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	ทุกตำบล	-	ทุกตำบล	-
รวมจำนวนตำบล	254	238	51	89	53	47	45	11

ที่มา : ศูนย์สารสนเทศการเกษตร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, ตุลาคม 2545

3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการดำเนินกิจการ

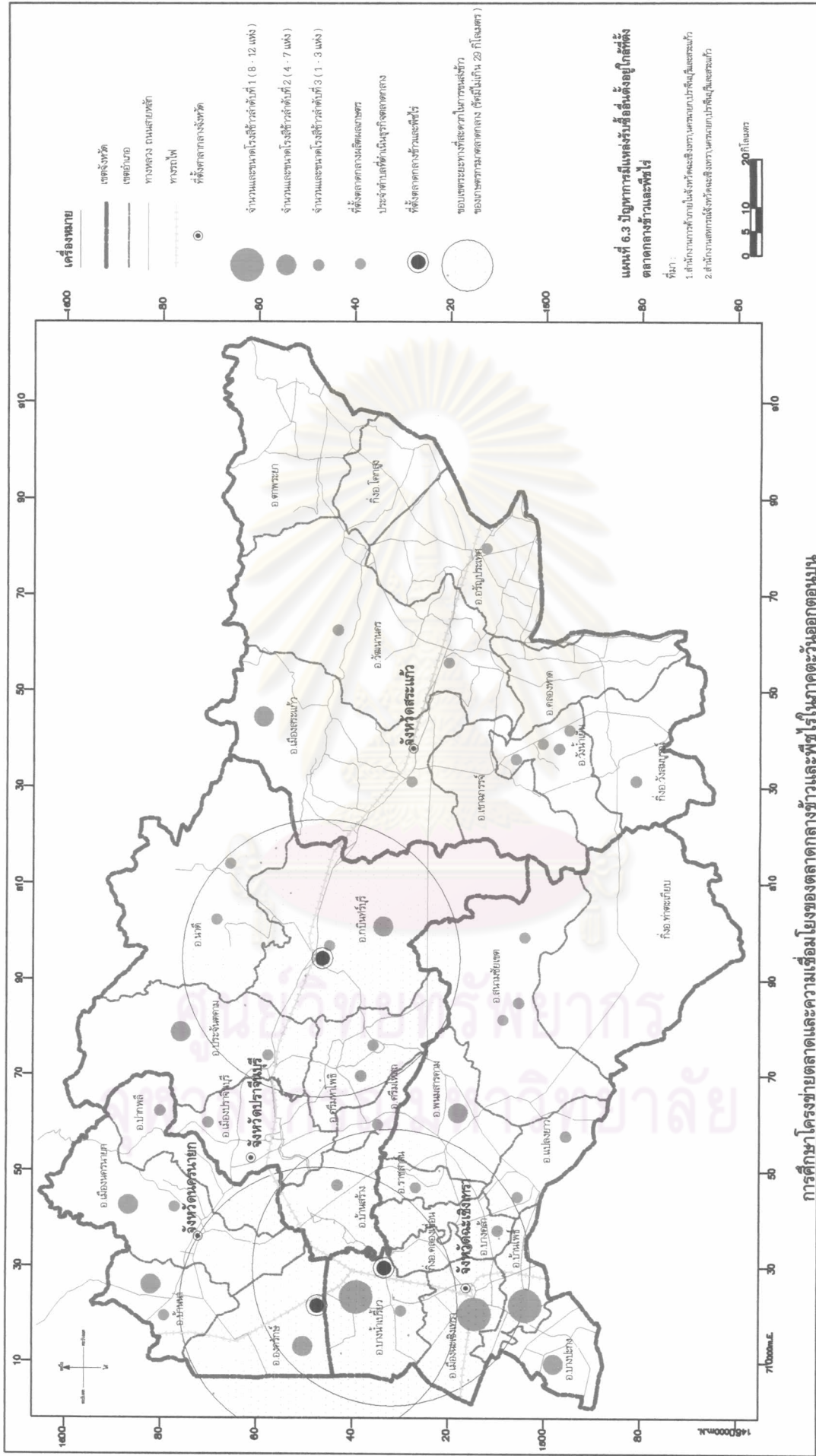
ตามระเบียบกรมการค้าภายในว่าด้วยการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร พ.ศ.2541 กำหนดให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ขอรับการส่งเสริมจะต้องมีที่ดินซึ่งเป็นสถานที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ไม่น้อยกว่า 20 ไร่ มีสถานที่เก็บข้าวและพืชไร่ ขนาดความจุไม่น้อยกว่าหนึ่งพัน เมตริกตัน และต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการซื้อขาย เช่น เครื่องชั่งชนิดที่ 4 (เครื่องชั่งรถยนต์) ลานตากคอนกรีต หรือเครื่องอบลดความชื้น เครื่องตรวจสอบคุณภาพสินค้า และมีสถานที่สำหรับซื้อขาย เป็นสัดส่วนและจัดไว้ในที่เปิดเผยเพื่อสะดวกในเวลาซื้อขาย จากการสำรวจด้านกายภาพของตลาดกลางทั้ง 3 แห่ง พบว่า ตลาดกลางทั้ง 3 แห่งมีสถานที่กว้างขวางและแยกเป็นสัดส่วนตามระเบียบกรมการค้าภายในกำหนด ซึ่งมีอาณาบริเวณกว้างพอที่จะอำนวยความสะดวกในการจราจร การขนถ่ายสินค้า การเก็บรักษา และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการซื้อขาย ซึ่งนอกจากจะมีพื้นที่ว่างพอเพียงสำหรับการดำเนินกิจการในปัจจุบันแล้วยังมีศักยภาพในการรองรับปริมาณสินค้าที่จะเข้าสู่ตลาดกลางได้เพิ่มขึ้นอีกในอนาคต นอกจากนี้ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรียังมีสถานที่อำนวยความสะดวกอื่นๆตั้งอยู่ติดกับตลาดกลางซึ่งให้บริการแก่ผู้ที่มาทำการค้าที่ตลาดกลางและประชาชนทั่วไป เช่น มีปั้มน้ำมัน ห้องน้ำสะอาด ร้านค้าสินค้าอุปโภคบริโภค ร้านจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม เป็นต้น ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรามีร้านค้าจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มตั้งอยู่ในบริเวณที่ตั้งตลาดกลาง

6.1.2 ปัญหาของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน

1) ด้านการตลาด ปัญหาการมีแหล่งรับซื้ออื่นตั้งอยู่ใกล้ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ตามที่กล่าวมาแล้วในหัวข้อเรื่อง 5.1 และ 5.2 พบว่า เกษตรกรในภาคตะวันออกตอนบน ส่วนใหญ่ขายข้าวให้กับกลุ่มผู้ซื้อประเภทโรงสีในท้องถิ่นมากที่สุด รองลงมาขายข้าวให้กับพ่อค้าในจังหวัด และขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ นอกนั้นขายให้ตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ สาเหตุที่เกษตรกรขายข้าวให้กับผู้ซื้อในปัจจุบันส่วนใหญ่ให้เหตุผลเนื่องจากแหล่งรับซื้ออยู่ใกล้กว่าแหล่งรับซื้ออื่นๆ ช่วยประหยัดค่าขนส่ง และเหตุผลอื่นๆ ส่วนเหตุผลที่เกษตรกรไม่ได้ขายข้าวให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ส่วนใหญ่ให้เหตุผลเนื่องจาก ไม่รู้จักตลาดกลาง เพราะพื้นที่ภาคตะวันออกตอนบนมีพื้นที่กว้างใหญ่มากและตลาดกลางจะมีกลุ่มผู้ซื้อขายที่อยู่ในขอบเขตของตลาดในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงยกเว้นกรณีลูกค้าประจำที่มีการติดต่อทำการค้ากันมานานซึ่งมีพื้นที่อยู่ห่างไกลจากตลาด นอกจากนี้ยังให้เหตุผลเนื่องจากทำเลที่ตั้งตลาดกลางอยู่ห่างไกล ผลผลิตมีปริมาณน้อยและทยอยขายจึงขายให้กับแหล่งรับซื้อใกล้บ้าน ไม่มีพาหนะในการขนส่งและต้องเสียค่าขนส่งแพง เป็นสมาชิกสหกรณ์จึงขายให้ตลาดกลางฯสหกรณ์ มีพ่อค้ามารับซื้อที่ลานนวดสะดวกกว่า และเหตุผลอื่นๆ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการขายผลผลิตในตลาดระดับท้องถิ่นซึ่งอยู่ในพื้นที่ เนื่องจากปริมาณผล

ผลิตของเกษตรกรแต่ละรายมีน้อย ต่างคนต่างนำผลผลิตไปขายเองและขาดการรวมตัวของเกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิต ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีพาหนะในการขนส่ง

จะเห็นได้ว่าแม้ว่าที่ตั้งตลาดกลางจะมีศักยภาพในด้านตั้งอยู่ในพื้นที่แหล่งเพาะปลูก และมีปริมาณผลผลิตที่พอเพียงก็ตาม แต่พฤติกรรมการขายข้าวของเกษตรกรหรือผู้ขายในภาคตะวันออกตอนบนโดยภาพรวมไม่ได้นำข้าวมาขายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่เพียงแห่งเดียว ทำให้ปริมาณข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางมีน้อย เนื่องจากในพื้นที่มีแหล่งรับซื้ออื่นนอกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่ และตั้งอยู่ใกล้กว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ฉะนั้นตลาดกลางจึงมีความสำคัญมากที่สุดสำหรับเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงซึ่งอยู่ในขอบเขตตลาดกลางตามที่กล่าวมาแล้ว โดยผลการศึกษาในหัวข้อเรื่อง 5.3 และ 5.4 การกระจายตัวและที่ตั้งของโรงสีข้าวและตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ในภาคตะวันออกตอนบน พบว่า ในภาคตะวันออกตอนบนมีสถานประกอบการโรงสีข้าว จำนวน 81 แห่ง โดยในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งเป็นอำเภอที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรามีโรงสีข้าวขนาดใหญ่และมีจำนวนมากที่สุด (มี 12 แห่ง) รองลงมาในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายกซึ่งเป็นอำเภอที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกมีโรงสีข้าวขนาดใหญ่และมีจำนวนรองลงมา (มี 6 แห่ง) และในอำเภอกบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นอำเภอที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีโรงสีข้าวขนาดใหญ่และมีจำนวนรองลงมาตามลำดับ (มี 4 แห่ง) นอกจากนี้แหล่งรับซื้อที่เป็นโรงสีข้าวแล้วยังมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ซึ่งกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ใกล้กับที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ โดยในภาคตะวันออกตอนบนมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ จำนวน 27 แห่ง และที่ดำเนินธุรกิจตลาดกลาง จำนวน 19 แห่ง โดยกระจายตัวอยู่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 5 แห่ง อยู่ในจังหวัดปราจีนบุรี จำนวน 6 แห่ง อยู่ในจังหวัดนครนายก จำนวน 2 แห่ง และอยู่ในจังหวัดสระแก้ว จำนวน 6 แห่ง (ดังแผนที่ 6.3 ปัญหาการมีแหล่งรับซื้ออื่นตั้งอยู่ใกล้ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่)

การศึกษาโครงข่ายตลาดและความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2) ด้านการบริหารงานของตลาดกลางข้าวและพืชไร่

ความเป็นไปได้ในการเกิดตลาดกลางอีกปัจจัย คือ บุคคลผู้ทำหน้าที่การตลาดทั้งด้านผู้ผลิต ผู้ทำการค้า หรือผู้ประกอบการตลาดกลางจะต้องมีความเข้าใจ และมองเห็นความสำคัญของการจัดตั้งตลาดกลาง จากการศึกษา พบว่า บุคคลผู้ทำหน้าที่การตลาดทั้งด้านผู้ผลิต ผู้ทำการค้า และเจ้าของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ยังขาดความสนใจในเรื่องของการจัดตั้งตลาดกลาง จะเห็นได้จากหัวข้อเรื่อง 5.5.3 ลักษณะการดำเนินธุรกิจของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ส่วนใหญ่มีการดำเนินงานยังเป็นตลาดกลางแบบที่ไม่มีระบบ (ตลาดกลางแบบดั้งเดิม) โดยเจ้าของตลาดกลางดำเนินการในลักษณะเป็นพ่อค้าคนกลางเอง ยังไม่เป็นไปตามลักษณะของตลาดกลางที่แท้จริง ทั้งนี้เนื่องมาจากในพื้นที่ที่มีปริมาณผลผลิตเข้าสู่ตลาดกลางจำนวนน้อย และคุณภาพไม่เป็นไปตามที่ต้องการและมีแหล่งรับซื้ออื่นตั้งอยู่ในพื้นที่ จึงไม่สนใจให้พ่อค้าเข้ามารับซื้อผลผลิตจากเกษตรกรโดยตรง ประกอบกับวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของผู้ประกอบการเอง จากการที่มีปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางมีมากในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวเท่านั้นส่วนนอกฤดูปริมาณผลผลิตมีน้อย ทำให้ตลาดกลางได้รับค่าบริการตลาดจำนวนน้อยซึ่งไม่คุ้มค่ากับการดำเนินธุรกิจตลาดกลาง ตลาดกลางจึงเปลี่ยนมาดำเนินการในลักษณะเป็นพ่อค้าคนกลางเองอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

3) ด้านการสนับสนุนจากรัฐบาล

รัฐบาลเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตร ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-4 นั้น เป็นการแก้ไขปัญหาโดยการแทรกแซงตลาดเป็นส่วนใหญ่ เช่น มีการพยุงราคา ประกันราคา ซึ่งค่อนข้างจะเป็นการแก้ปัญหาในระยะสั้นปัญหาจึงยังคงมีอยู่ ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 จึงได้เน้นให้มีการปรับปรุงโครงสร้างระบบตลาดสินค้าเกษตร สนับสนุนให้มีการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรในระดับต่างๆ ตามความจำเป็นและเหมาะสมของสภาพตลาด พร้อมทั้งให้มีการปรับปรุงและจัดให้มีปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวก ในปัจจุบันกระทรวงพาณิชย์ โดยกรมการค้าภายใน มีบทบาทในการพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตรที่ให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยมีระเบียบกรมการค้าภายในว่าด้วยการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร พ.ศ. 2541 ออกมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ แต่อย่างไรก็ตามนโยบายของรัฐบาลยังไม่มี ความชัดเจนว่าจะให้ภาคเอกชนเดินไปในทิศทางใด ในการพัฒนาตลาดกลางสินค้านั้นไม่ใช่เพียงว่าให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องไปส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในพื้นที่ตามนโยบายของรัฐบาลเท่านั้นโดยไม่ได้ติดตาม

ผลการดำเนินงานในระยะยาวด้วย ซึ่งในเรื่องนี้ ประยูร เกลิงศรี อดีตผู้อำนวยการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย⁸ กล่าวว่า ในการพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตรนั้น รัฐบาลไม่ได้เสียใจและอะไรมาก เพียงแต่มอบหมายให้กรมการค้าภายในไปช่วยทำเล็กๆน้อยๆ จึงขอเรียนให้ทราบว่าจะทราบได้ที่สิ่งจูงใจยังไม่เกิดขึ้น จะเป็นไปไม่ได้ เพราะตลาดกลางสินค้าเกษตรทั่วโลกไม่ได้เกิดจาก ภาคเอกชนเข้ามาลงทุนอย่างเดียว แต่ต้องเกิดจากภาครัฐสร้างปัจจัยพื้นฐานให้แล้วเอกชนจึงเข้าไปดำเนินการ เมื่อเทียบกับประเทศไทยแล้วนอกจากนโยบายจะไม่ชัดเจนแล้ว รัฐบาลยังมิได้สร้างสิ่งจูงใจให้เป็นที่มั่นว่า สินค้าเพื่อการรับฝากรับจำหน่ายสินค้า คลังสินค้าที่ดี ระบบการสื่อสารที่ดี สิ่งเหล่านี้ต้องใช้งบในการลงทุนมากมายแต่รัฐบาลไม่ได้เอื้ออำนวยให้ เป็นที่มั่นว่า ในลักษณะให้กู้เงินลงทุนในดอกเบี้ยราคาต่ำ หรือในลักษณะที่ลงทุนไปแล้วยอมให้นำมาหักค่าใช้จ่ายเช่นเดียวกับประเทศมาเลเซีย ” นอกจากนี้ในเรื่องการพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตร ยังพบว่า การนำนโยบายของรัฐบาลในเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาตลาดกลางโดยเน้นส่งเสริมให้เอกชนเข้ามาจัดตั้งและดำเนินการกับแนวทางปฏิบัติในสภาพความเป็นจริงยังไม่สอดคล้องกัน ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ถึงเรื่องสภาพตลาดกลางสินค้าเกษตรในปัจจุบัน⁹ พบว่า สภาพตลาดกลางสินค้าเกษตรในปัจจุบันทั้งในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค มีลักษณะเป็นการติดต่อกันเองโดยตรงระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย การค้าขายในตลาดกลางแม้จะมีกระทำการบ้างแต่ไม่มากนัก และตลาดกลางที่จัดตั้งขึ้นมาบางแห่งก็ต้องล้มเลิกกิจการไปเพราะไม่ได้รับความนิยมนเท่าที่ควร เช่น ตลาดกลางข้าวเปลือกอำเภอเมือง และอำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ตลาดกลางพืชไร่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นต้น ตลาดกลางที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันที่สำคัญ คือ ตลาดกลางข้าวเปลือกที่จังหวัดนครสวรรค์ ตลาดกลางพืชไร่จังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น สำหรับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นกัน ยังคงมีการดำเนินธุรกิจลักษณะเป็นตลาดกลางแบบดั้งเดิม คือ เป็นการติดต่อกันเองโดยตรงระหว่างผู้ซื้อผู้ขาย ยังไม่เป็นไปตามลักษณะของตลาดกลางที่แท้จริงเช่นเดียวกันกับตลาดกลางส่วนใหญ่ทั่วประเทศ ทั้งนี้นอกจากจะเกิดจากสภาพปัญหาและข้อจำกัดของแต่ละพื้นที่แล้ว ยังมีสาเหตุจากการขาดการสนับสนุนจากรัฐบาลในด้านต่าง ๆ

⁸ ประยูร เกลิงศรี . บทบาทของภาคเอกชนในการพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตร. ในรายงานการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากร ตามโครงการพัฒนาและฝึกอบรมการตลาดสินค้าเกษตร รุ่นที่ 2 ประจำปีงบประมาณ 2531 เรื่อง “ตลาดกลางสินค้าเกษตร”, ณ ห้องภาณุรังษี โรงแรมรอยัลริเวอร์, 5-8 กันยายน 2531, หน้า 132.

⁹ เศรษฐกิจการพาณิชย์,กรม. รายงานการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากร ตามโครงการพัฒนาและฝึกอบรมการตลาดสินค้าเกษตร รุ่นที่ 2 ประจำปีงบประมาณ 2531 เรื่อง “ตลาดกลางสินค้าเกษตร” ณ ห้องภาณุรังษี โรงแรมรอยัลริเวอร์, 5-8 กันยายน 2531, หน้า 26.

เนื่องจากระบบตลาดกลางเป็นงานที่จะต้องดำเนินไปเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ผู้ผลิต ผู้ขนส่งสินค้า พ่อค้า จนกระทั่งผู้บริโภค และการลงทุนในการจัดตั้งตลาดกลางเป็นการลงทุนที่ต้องใช้เงินมากรัฐควรจะต้องเป็นผู้นำหรือสนับสนุนให้เกิดกิจการดังกล่าวแล้วความจำเป็นหรือสิ่งจูงใจจะจัดตั้งตลาดกลางนั้นยังอยู่ในระดับต่ำมาก เนื่องจากภาคเอกชนยังได้ประโยชน์จากสภาพและระบบตลาดที่เป็นอยู่ และยังไม่เข้าใจบทบาทของตลาดกลาง

4) ปัญหาขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิต

ในปี พ.ศ. 2546 ภาคตะวันออกตอนบนมีกลุ่มเกษตรกร 147 กลุ่ม สมาชิก 16,238 คน และในปี พ.ศ. 2547 ภาคตะวันออกตอนบนมีกลุ่มเกษตรกรที่มีสถานะดำเนินการ 114 กลุ่ม เป็นกลุ่มเกษตรกรทำนามากที่สุด จำนวน 62 กลุ่ม และเกษตรกรมีการรวมกลุ่มกันในอีกลักษณะ คือ จัดตั้งในรูปแบบสหกรณ์ โดยปี พ.ศ. 2547 ภาคตะวันออกตอนบนมีการจัดตั้งและดำเนินงานกิจกรรมในรูปแบบสหกรณ์ 176 สหกรณ์ มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรมากที่สุด 92 สหกรณ์ ในจำนวนนี้มีสหกรณ์ที่ได้รับการสนับสนุนในการจัดตั้งตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ จำนวน 27 สหกรณ์ (รายละเอียดในเรื่อง 4.5.4 สถาบันและองค์กรทางสังคมด้านเกษตรกรรม) อย่างไรก็ตามแม้ว่าในภาคตะวันออกตอนบนจะมีการรวมกลุ่มของเกษตรกรโดยมีกลุ่มเกษตรกรทำนามากที่สุดและกลุ่มสหกรณ์การเกษตรกระจายอยู่โดยทั่วไปก็ตาม แต่ในเรื่องการรวมกลุ่มของเกษตรกรในด้านการจำหน่ายผลผลิต เช่น รวมกลุ่มเพื่อรวบรวมผลผลิตไปจำหน่าย การรับฝากผลผลิตไปจำหน่าย เป็นต้น ในเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรยังไม่ได้รับความนิยมนเท่าที่ควร เกษตรกรต่างคนต่างนำผลผลิตของตนไปจำหน่าย ทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการขนส่ง หรือขายให้แหล่งรับซื้อที่อยู่ใกล้หรือขายที่ลานนวด ทำให้ไม่มีอำนาจในการต่อรองราคา และจำเป็นต้องขายให้แหล่งรับซื้อที่อยู่ใกล้หรือขายที่ลานนวด ซึ่งมักจะถูกหักค่าขนส่งเป็นจำนวนมาก ทำให้ได้ราคาต่ำกว่าที่นำไปขายยังตลาดกลางโดยการรวมกลุ่มรวบรวมผลผลิตไปจำหน่ายเอง

5) ปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร

จากการสอบถามเกษตรกรในภาคตะวันออกตอนบน แม้ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่จะรู้จักที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ แต่จะไม่ค่อยได้รับข่าวสารในด้านสถานการณ์ทางการค้า ปริมาณและราคาข้าวที่ซื้อขายประจำวัน โดยเกษตรกรทราบเพียงราคาจากการที่มาขายที่ตลาดกลางเท่านั้น ส่วนเกษตรกรที่ไม่ได้มาขายจะไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารการตลาดหรือได้รับทราบจากผู้ที่เคยมาขายหรือจากพ่อค้าหรือแหล่งรับซื้ออื่นซึ่งอาจไม่ใช่ราคาที่ทำการซื้อขายที่ตลาดกลาง ตลาดกลางยังขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร ทำให้ตลาดกลางไม่ได้มีความแตกต่างจากแหล่งรับซื้ออื่นโดยทั่วไป และเกษตรกรไม่กล้าเสี่ยงที่จะมาขายผลผลิตที่ตลาดกลางเพราะกลัวไม่คุ้มค่ากับการขนส่ง

6.1.3 การวิเคราะห์การกระจายตัวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่

ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ได้รับการส่งเสริมจากกรมการค้าภายในในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 3 แห่ง ได้แก่ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ที่ 41/5 หมู่ที่ 6 ตำบลบางขนาก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี ตั้งอยู่ที่ 453/1 หมู่ที่ 8 ตำบลเมืองเก่า อำเภอบินทร์บุรี จังหวัดปราจีนบุรี และตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก ตั้งอยู่ที่ 61 หมู่ที่ 4 ตำบลพระอาจารย์ อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายก ส่วนในจังหวัดสระแก้วไม่มีตลาดกลางข้าวและพืชไร่ที่ได้รับการส่งเสริมจากจังหวัดและกรมการค้าภายใน เกษตรกรในจังหวัดสระแก้วจะขายข้าวให้กับผู้ซื้อประเภทพ่อค้าท้องถิ่น โรงสีข้าว และตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์ สำหรับตลาดกลางข้าวและพืชไร่นั้นจะมีเกษตรกรที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองสระแก้วซึ่งเป็นพื้นที่เขตติดต่อกับอำเภอที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีโดยเกษตรกรจะนำข้าวไปขายที่ตลาดกลาง นอกจากนี้จะมีตัวแทนตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีเข้าไปรับซื้อข้าวจากเกษตรกรในอำเภอรัญประเทศและอำเภอรังน้ำเย็นซึ่งเป็นแหล่งผลิตข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่คนส่วนใหญ่นิยมบริโภค จะเห็นได้ว่ากรมการค้าภายในให้บริการของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีจะให้บริการแก่เกษตรกรโดยตรงในเขตพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดสระแก้ว ส่วนตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดนครนายกตั้งอยู่ห่างกันไม่เกิน 30 กิโลเมตร ซึ่งไม่สอดคล้องกับระเบียบกรมการค้าภายใน ว่าด้วยการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร พ.ศ.2541¹⁰

ข้อ 8 “สถานที่ตั้งตลาดข้าวและพืชไร่ที่ขอรับการส่งเสริมต้องมีระยะทางอยู่ห่างจากสถานที่ตั้งตลาดประเภทเดียวกันที่ได้รับการส่งเสริมไปก่อนแล้วไม่น้อยกว่าสามสิบกิโลเมตรไม่ว่าตลาดนั้นจะอยู่ในจังหวัดเดียวกันหรือไม่ก็ตาม ” ซึ่งตลาดกลางทั้ง 2 แห่งให้บริการภายในพื้นที่และอำเภอใกล้เคียง และจากหัวข้อเรื่อง 5.5.4 แหล่งที่มาของข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ พบว่า มีเกษตรกรในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา และอำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นอำเภอที่ตั้งอยู่ระหว่างตลาดกลางทั้ง 2 แห่ง สามารถเลือกที่จะนำข้าวไปขายยังตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกหรือตลาดกลางจังหวัดฉะเชิงเทราก็ได้ (ตามแผนที่ 6.3 ปัญหาการมีแหล่งรับซื้ออื่นตั้งอยู่ใกล้ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่)

¹⁰ การค้าภายใน, กรม, ระเบียบกรมการค้าภายในว่าด้วยการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตร พ.ศ. 2541 (กรุงเทพฯ : บริษัทพิชการพิมพ์ จำกัด, สิงหาคม 2541), หน้า 6.

ในเรื่องที่ตั้งตลาดกลางและการมีแหล่งรับซื้ออื่นตั้งอยู่ใกล้ตลาดกลาง กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์¹¹ ได้รวบรวมแนวคิดเจ้าของตลาดกลางทำข้าวกำนันทรงซึ่งได้ให้แนวคิดดังนี้

“การจัดตั้งตลาดกลางข้าวนั้น ภาครัฐบาลต้องการที่จะให้เกษตรกรได้มีข้อต่อรองกับพ่อค้าที่ซื้อข้าว เพราะถ้าไม่มีตลาดกลาง พ่อค้าจะกระจัดกระจายอยู่ตามโรงสีและแหล่งต่าง ๆ เกษตรกรและพ่อค้าแต่ละคนไม่มีโอกาสได้เจอกัน เกษตรกรซึ่งได้ข่าวสารข้อมูลล่าช้าและการคมนาคมไม่สะดวกก็ถูกพ่อค้ากดราคา ที่สร้างตลาดกลางขึ้นมาก็เพื่อให้คนไปรวมกัน ไปอยู่ในแหล่งเดียวกันแล้วให้เกษตรกรมาขายข้าว ก็จะทำให้พ่อค้ามีการต่อสู้ราคากัน มีการแข่งขัน เกษตรกรก็จะได้รับราคาที่เป็นธรรม ในเรื่องที่ตั้งตลาดกลางนั้นสัมพันธ์กับทิศทางการเดินทางของข้าว ประเทศไทยผลิตข้าวได้ทั่วประเทศและมีการกระจายออกสู่นอกภาคโดยเฉพาะนำมาจำหน่ายที่กรุงเทพฯ เพราะกรุงเทพฯ เป็นแหล่งซื้อข้าวสารมากที่สุดในประเทศไทย และเป็นแหล่งที่ต้องนำข้าวสารออกไปจำหน่ายต่างประเทศและเป็นแหล่งบริโภคข้าวสารด้วย เพราะชาวกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ไม่ได้ทำนา ฉะนั้นข้าวที่เหลือจากต่างจังหวัดจะพุ่งเข้ามาที่กรุงเทพฯ ทั้งหมด เมื่อเรารู้ทางการเดินทางของข้าวว่าข้าวทุกเมล็ดพุ่งเข้ามากรุงเทพฯ เราก็ควรจะต้องรู้ว่าตลาดกลางมันควรจะอยู่ตรงไหนไม่ใช่ไปกำหนดตามพื้นที่ที่มีการเพาะปลูกมาก เช่น อยุธยาเป็นแหล่งทำนามากควรจะมีตลาดกลางเพื่อช่วยเหลือเกษตรกร มันไม่ใช่อย่างนั้น เพราะว่ามันใกล้แหล่งรับซื้อ คือ โรงสีอยู่แล้ว ข้าวที่อยุธยาผลิตได้ทั้งหมดมีปริมาณไม่พอที่จะป้อนโรงสี โรงสียุธยานั้นขายข้าวให้คนในอยุธยาและกรุงเทพฯ ด้วย **ทำอย่างไรก็ไม่เกิดตลาดกลาง** ตลาดกลางนั้นถ้าเราทำไม่ถูกเป้า ไม่ถูกจุดหมายจริงๆ แล้วจะเป็นการเพิ่มต้นทุนให้เกษตรกร ตัวอย่างโรงสีรับซื้อข้าวเกี่ยวนละ 4,000 บาท ชาวนาเอาข้าวมาถึงโรงสีรับเงินไปเลย 4,000 บาท แต่ถ้าเราไปสร้างตลาดกลางไว้ชาวนาเอาข้าวมาขายที่ตลาดกลางจะต้องถูกตลาดกลางหักเงินเกี่ยวนละ 5 บาท ค่าถ่ายรถอีก 16 บาท โรงสีซื้อเกี่ยวนละ 4,000 บาท ต้องเอารถมาบรรทุก หักค่ารถ-ค่าขึ้นขนลง ค่าซึ่งอีกตัดไปแล้วประมาณ 40 บาท แทนที่จะไปโรงสีเลยทีเดียวไม่ต้องย้อนมาตลาดกลางแล้วย้อนไปโรงสี เมื่อเสียค่าใช้จ่ายมากเท่าไรก็ผลักรถไปให้ชาวนามากเท่านั้น จะไปว่าพ่อค้าเอาเปรียบก็ได้เพราะต้องมีค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการขนส่งสู่ตลาดปลายทาง ฉะนั้นการทำตลาดกลางถ้าทำมากไปในหลายๆ แหล่งในขณะที่คนซื้อมีเพียงกลุ่มเดียว คือ กลุ่มที่ผลิตข้าวขายต่างประเทศ ถ้าให้มีตลาดกลางมากก็จะกระจายคนซื้อตามจุดต่างๆ ตลาดกลางจะเล็กลง ตลาดกลางถ้าต้องการให้เด่นในเรื่องราคาก็ไม่ควรจะมีตลาดกลางมากเกินไป การจัดตั้งตลาดกลางควรจะดูถึงการ

¹¹ กำนันทรง องค์ชัยวัฒน์. เจ้าของตลาดกลางทำข้าวกำนันทรง. สัมภาษณ์, 5-8 กันยายน 2531, อ้างถึงใน เศรษฐกิจการพาณิชย์, กรม. รายงานการฝึกอบรมวิทยากรและบุคลากร ตามโครงการพัฒนาและฝึกอบรมการลาดนค้าเกษตร รุ่นที่ 2 ประจำปีงบประมาณ 2531 เรื่อง “ตลาดกลางสินค้าเกษตร” ณ ห้องภาณุรังษี โรงแรมรอยัลริเวอร์, 5-8 กันยายน 2531, หน้า 25-26.

คมนาคม ตลาดกลางข้าวต้องอยู่ที่ประตูที่จะเข้ากรุงเทพฯ ถ้าไปสร้างอยู่ตามจุดต่างๆไม่คุ้มตลาดกลางต้องเกิดขึ้นมาเอง โดยมีภาครัฐบาลคอยดูแล สนับสนุนและช่วยเหลือ เจ้าของตลาดกลางต้องอำนวยความสะดวกให้ผู้ซื้อผู้ขายพอใจ จะต้องให้บริการและเก็บค่าบริการให้ถูกที่สุดซึ่งถือได้ว่าเป็นความสำเร็จของตลาดกลาง ตัวอย่างเช่น คนที่มาขายข้าวกับมาซื้อข้าว นั้นมักคุ้นเคยกันมาก ถ้าเจ้าของตลาดกลางเก็บค่าชั่งข้าว 5 บาท เป็น 20 บาท ค่าขึ้นลงข้าว 16 บาท เป็น 50 บาท ก็จะทำให้เกิดค่าใช้จ่ายในตลาดกลางสูงขึ้น ผู้ซื้อก็จะไปซื้อที่บ้านผู้ขายเลยจะถูกกว่า หรือคนขายนำมาให้ถึงมือผู้ซื้อเลยไม่ต้องผ่านตลาดกลาง ฉะนั้นถ้าเก็บค่าบริการแพง **ตลาดกลางก็จะไม่เกิด** เพราะไม่จำเป็นต้องไปซื้อขายที่ตลาดกลาง “

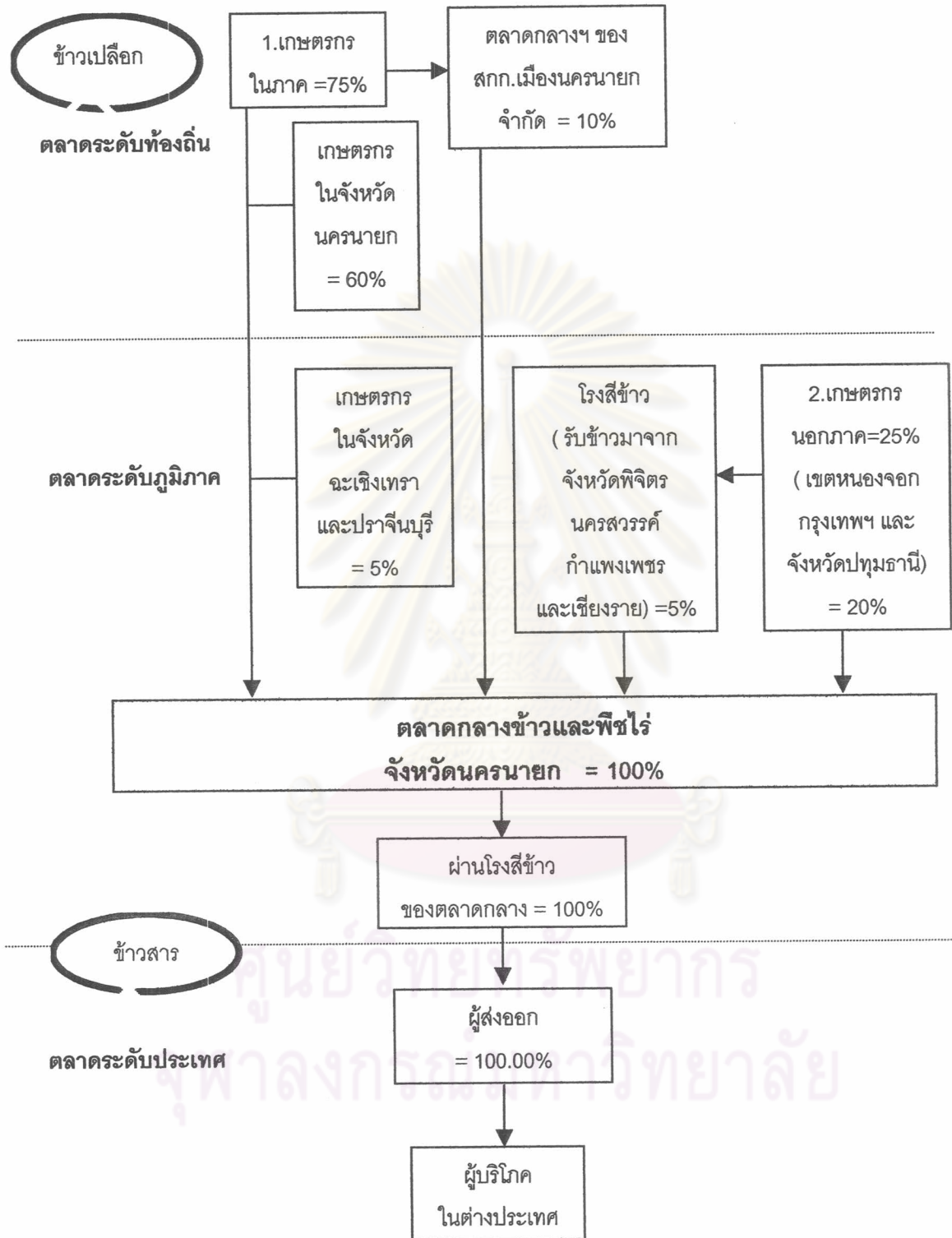
จากการศึกษาที่ตั้งและการกระจายตัวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบนจะเห็นได้ว่า ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีความเหมาะสมมากกว่าตลาดกลางอีก 2 แห่ง เนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมสายหลักที่มีการเชื่อมโยงระหว่างภาคตะวันออกตอนบน ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก และเป็นประตูสู่อินโดจีน ตั้งอยู่ในแหล่งที่มีผลผลิตหลายประเภทซึ่งนอกจากข้าวเปลือกแล้วยังมีสินค้าประเภทพืชไร่ที่ทำการเพาะปลูกในพื้นที่และทำการซื้อขายในตลาดกลาง ตลาดกลางมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการดำเนินกิจการ ประกอบกับการที่ตลาดกลางมีการดำเนินธุรกิจเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้า(เป็นตลาดกลางที่มีผู้ซื้อและผู้ขายจำนวนมากเข้ามาทำการซื้อขายกันโดยตรง) เป็นตลาดกลางในระดับภูมิภาคที่ใหญ่ที่สุดในพื้นที่และตั้งอยู่ห่างจากตลาดกลางประเภทเดียวกันเกินกว่า 30 กิโลเมตรตามที่กรมการค้าภายในกำหนด ส่วนที่ตั้งตลาดกลางทั้ง 2 แห่งที่เหลือตั้งอยู่ใกล้กันเกินไปทำให้ขอบเขตตลาดกลางมีพื้นที่ทับกันที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ (หากพิจารณาจากขอบเขตระยะทางที่สะดวกในการขนส่งข้าวของเกษตรกรมาตลาดกลางซึ่งอยู่ในรัศมีไม่เกิน 29 กิโลเมตร) นอกจากนี้ในพื้นที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยวยังมีโรงสีขนาดใหญ่ซึ่งเป็นโรงสีในระดับภูมิภาคและมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์การเกษตรบางน้ำเปรี้ยว จำกัด ซึ่งเป็นตลาดกลางของสหกรณ์ที่ใหญ่ที่สุดในภูมิภาคตะวันออกตอนบน ตั้งอยู่ใกล้กับตลาดกลางซึ่งไม่เหมาะสำหรับการจัดตั้งตลาดกลาง เนื่องจากที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งรับซื้ออื่นทำให้ข้าวมีปริมาณไม่เพียงพอที่จะป้อนเข้าสู่ตลาดกลาง เกิดการไม่คุ้มค่าแก่การลงทุนและเป็นการเพิ่มต้นทุนให้เกษตรกร หากหักค่าบริการแล้วจะทำให้เกษตรกรได้รับราคาต่ำกว่าแหล่งรับซื้ออื่นและสู้ราคาตลาดอื่นไม่ไหว สุดท้ายทำให้ตลาดกลางไม่เกิดเป็นตลาดกลางที่แท้จริงตามที่กล่าวมาแล้ว

6.2 โครงข่ายตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

จากหัวข้อเรื่อง 5.4.4 วิธีการตลาดข้าวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน พบว่า ข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน นอกจากจะมาจากแหล่งเพาะปลูกในภาคแล้ว ยังมาจากแหล่งเพาะปลูกที่อยู่นอกภาคด้วย โดยผ่านกลุ่มผู้ขายประเภทต่างๆ ส่วนข้าวเปลือกที่กระจายออกจากตลาดกลางฯในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน มีการจำหน่ายทั้งในรูปแบบข้าวเปลือกสำหรับตลาดกลางที่ไม่มีโรงสีข้าวและแปรรูปเป็นข้าวสารออกจำหน่ายสำหรับตลาดกลางที่มีโรงสีข้าว โดยข้าวที่ออกจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนแล้วยังกระจายออกสู่พื้นที่นอกภาค และส่งออกต่างประเทศ ตามที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าโครงข่ายตลาดข้าวเปลือกที่เข้าสู่ตลาดกลางประกอบไปด้วยตลาดทั้งในระดับท้องถิ่นที่มาจากในพื้นที่จังหวัดเดียวกัน และตลาดระดับภูมิภาคที่มาจากต่างจังหวัดทั้งในภาคเดียวกันและนอกภาค โดยผ่านกลุ่มผู้ขายประเภทต่างๆ ส่วนโครงข่ายตลาดข้าวที่กระจายออกจากตลาดกลางประกอบไปด้วยตลาดทั้งในระดับท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดเดียวกัน ตลาดระดับภูมิภาคที่อยู่ต่างจังหวัดทั้งในภาคเดียวกันและนอกภาค และตลาดกลางระดับประเทศซึ่งเป็นตลาดปลายทางสินค้าพร้อมที่จะส่งออก โดยผ่านกลุ่มผู้ซื้อประเภทต่างๆ ในการพิจารณาเรื่องโครงข่ายตลาดสามารถแยกพิจารณาตลาดกลางแต่ละแห่งได้ดังนี้

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.2.1 โครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก

แผนภาพที่ 6.1 โครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก

หมายเหตุ : จำนวน % หมายถึง สัดส่วนปริมาณข้าวที่เข้าหรือออกจากตลาดกลาง

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

จะเห็นได้ว่าโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกมีโครงข่ายไม่ซับซ้อน ประกอบด้วยเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิต ตลาดระดับท้องถิ่น ตลาดระดับภูมิภาค แล้วไปสิ้นสุดที่ตลาดในระดับประเทศซึ่งจะส่งต่อไปยังผู้บริโภคในต่างประเทศ โดยมีลักษณะดังนี้

1. เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิต จากผลการศึกษา พบว่า ในภาพรวมของภาคตะวันออกตอนบนเกษตรกรส่วนใหญ่จะขายข้าวให้กับกลุ่มโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุด และรองลงมาขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ เนื่องจากพื้นที่ภาคตะวันออกตอนบนมีพื้นที่กว้างใหญ่มากและตลาดกลางข้าวและพืชไร่มีเพียง 3 แห่ง ในภาคส่วนโรงสีข้าวและพ่อค้าจะกระจุกกระจายอยู่ในพื้นที่ภาคโดยทั่วไป จึงทำให้ผลการศึกษา พบว่า ในภาพรวมทั้งภาคเกษตรกรส่วนใหญ่ขายข้าวให้กับกลุ่มโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุด แสดงให้เห็นว่ายังมีพื้นที่แหล่งเพาะปลูกในภาคอีกมากที่เข้าไม่ถึงตลาดกลางข้าวและพืชไร่เพราะอยู่ห่างไกลเกินไป แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่ากลุ่มโรงสีและพ่อค้าจะมีความสำคัญมากที่สุดสำหรับเกษตรกรทั้งภาค หากพิจารณาพื้นที่ที่อยู่ในที่ตั้งตลาดกลางแต่ละแห่ง จะพบว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่มีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเกษตรกรในพื้นที่มากที่สุด ดังจะเห็นได้จากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดนครนายกส่วนใหญ่นำข้าวไปขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก และหากพิจารณาตามปริมาณการขายพบว่าเกษตรกรมีการขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่มากที่สุดจัดอยู่ในอันดับที่ 1 ตามที่กล่าวมาแล้ว และหากพิจารณาจากโครงข่ายตลาดข้างต้นจะพบว่า ข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกมาจากเกษตรกรนำมาจำหน่ายโดยตรงในปริมาณมากถึง 85% โดยนอกจากจะมาจากเกษตรกรที่อยู่ในจังหวัดนครนายกแล้วยังมาจากเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียง ได้แก่ เกษตรกรในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอหนองเสือ อำเภอธัญบุรีและอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ หากพิจารณาระยะทางในการขนส่งที่สะดวกที่สุดของเกษตรกรในการขนส่งผลผลิตมาถึงตลาดกลาง พบว่าอยู่ในระยะไม่เกิน 29 กิโลเมตร นั้นย่อมหมายถึงขอบเขตของตลาดกลางในการรับสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางซึ่งขนส่งโดยเกษตรกรจะครอบคลุมถึงพื้นที่ของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงดังกล่าวด้วย ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่นำข้าวมาขายที่ตลาดกลางและมีความพึงพอใจในราคาและการบริการจึงนับได้ว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกมีความสำคัญสำหรับเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงมากกว่าแหล่งรับซื้อประเภทอื่นที่มีอยู่ในพื้นที่ ดังจะเห็นได้จากเหตุผลของเกษตรกรในการเลือกขายข้าวให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ เนื่องจากเห็นว่าเป็นแหล่งตลาดในพื้นที่ที่สามารถขายผลผลิตได้ ขายที่ตลาดกลางได้ราคาดีกว่าที่อื่น ได้รับความสะดวก อุปกรณ์ได้มาตรฐาน ไม่ถูกเอาเปรียบจากผู้ซื้อ และเหตุผลอื่นๆ

2. ตลาดระดับท้องถิ่น โดยผ่านพ่อค้าคนกลางประเภทตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์การเกษตรนครนายก จำกัด ซึ่งมีการรับซื้อข้าวจากเกษตรกรสมาชิกและเกษตรกรทั่วไปในพื้นที่แล้วนำมาเข้าโครงการรับจำนำโดยไม่ประสงค์จะได้ถอนให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก ซึ่งมีการซื้อขายในเขตพื้นที่จังหวัดจึงถือเป็นตลาดในระดับท้องถิ่น

3. ตลาดระดับภูมิภาค โดยผ่านพ่อค้าคนกลางประเภทโรงสีข้าว โดยมีโรงสีข้าวในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา นอกจากจะรับซื้อข้าวเปลือกในพื้นที่มาแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อจำหน่ายแล้วยังรับซื้อข้าวเปลือกจากจังหวัดพิจิตร นครสวรรค์ กำแพงเพชร และเชียงรายมาจำหน่ายโดยตรงให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งโรงสีข้าวมีการรับซื้อข้าวมาจากภาคอื่นจึงเป็นตลาดในระดับภูมิภาค

4. ตลาดระดับประเทศ ข้าวเปลือกเมื่อเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกแล้ว โดยตลาดกลางมีโรงสีข้าวจะทำการแปรรูปเป็นข้าวสารและจำหน่ายให้กับผู้ส่งออกเพื่อส่งต่อไปยังผู้บริโภคในต่างประเทศ ตลาดกลางทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองและทำการค้าเพื่อการส่งออกตลาดกลางข้าวและพืชไร่จะเป็นตลาดที่เชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรผู้ผลิต ตลาดระดับท้องถิ่น ตลาดระดับภูมิภาค และตลาดระดับประเทศเข้าด้วยกัน

ในการวิเคราะห์โครงสร้างตลาดว่าจะมีความเหมาะสมเพียงใด ซึ่งควรจะสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการปรับปรุงหรือจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาไว้¹² คือ จะต้องลดส่วนเหลือของการตลาดลงโดยลดค่าใช้จ่ายในการซื้อขายสินค้าเกษตรและจะต้องลดภาระของผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง หากมีผลประโยชน์ใดเกิดขึ้นจะต้องตกอยู่กับผู้ที่มีความเสี่ยงสูงสุดในระบบการตลาด ก็คือ เกษตรกรที่ต้องเสี่ยงต่อปัญหาดินฟ้าอากาศ และควรจะมีผู้ต้องการและควรเกิดขึ้นในลักษณะจากเบื้องล่าง (Bottom Up) ไม่ใช่เกิดเพราะรัฐบาลผู้มีอำนาจอยากให้เกิดขึ้นซึ่งเป็นการใช้นโยบายจากบนสู่ล่าง (Top Down) เป็นต้น

¹² วิจัยสังคม,สถาบัน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, โครงการศึกษาเพื่อปรับปรุงระบบตลาดสินค้าเกษตร: ภาคกลาง-ตะวันตก เล่มที่ 1 และเล่มที่ 2, (กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527), อ้างถึงใน ศรีอร สมบูรณ์ทรัพย์, "ระบบการตลาดข้าวในภาคกลางของประเทศไทย" (รายงานการวิจัย ภาควิชาเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เสนอต่อ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), หน้า 101.

จากแนวคิดการพัฒนาท้องถิ่นตามลำดับขั้นและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างภูมิภาคหรือท้องถิ่น Harvey Perloff และ Lowdon Wingo, Jr.¹³ นักเศรษฐศาสตร์ 2 คน ได้อธิบายถึงกลไกภายในเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่ล่าช้าที่ช่วยให้ผลกระทบชนิดที่มีประโยชน์จากท้องถิ่นก้าวหน้าแพร่ขยายต่อไปในท้องถิ่นล่าช้า ทั้งสองกล่าวว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นจะเริ่มขึ้นเมื่อท้องถิ่นนั้นมีโอกาสผลิตสินค้าแล้วส่งออกไปขายในท้องถิ่นอื่นๆ ด้วยวิธีนี้ท้องถิ่นดังกล่าวจะได้รับผลประโยชน์จากการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ(Comparative Advantage)ทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่ โดยท้องถิ่นที่ล่าช้าถ้ามีโอกาสผลิตสินค้าที่ตนเองถนัดแล้วส่งไปขายภายนอก ในที่สุดก็จะเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับท้องถิ่นที่เจริญแล้ว ซึ่งปัจจัยสำคัญจะเป็นตัวกำหนดอนาคตของท้องถิ่นล่าช้า ก็คือ ท้องถิ่นนั้นมีทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยหรือมีค่าเพียงไร และท้องถิ่นนั้นมีโอกาสเข้าถึงตลาดใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางระดับชาติและตลาดต่างประเทศสักเพียงไหน จากแนวคิดนักเศรษฐศาสตร์ข้างต้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในเรื่องการพัฒนาโครงสร้างการผลิตภาคเกษตรกรรม โดยระหว่างเมืองต่างๆที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ย่อมจะต้องมีการพึ่งพาหรือมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจต่อกัน เมืองที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ในสาขาเศรษฐกิจใด ย่อมจะส่งสินค้าหรือบริการในสาขาเศรษฐกิจนั้นออกไปสู่ภูมิภาคหรือไปยังเมืองที่ไม่มีมีความได้เปรียบในสาขาเศรษฐกิจนั้น ซึ่งในพื้นที่ศึกษาเศรษฐกิจภาคเกษตรกรรมยังคงมีลักษณะทั้งที่เป็นแบบเลี้ยงตัวเองและมีการพัฒนามาเป็นแบบเพื่อการค้าขายมากขึ้น ประกอบกับในพื้นที่ศึกษามีทรัพยากรและมีศักยภาพในด้านที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การทำการเกษตร รวมทั้งมีโครงข่ายคมนาคมที่เชื่อมโยงไปยังภาคอื่นๆได้สะดวกหากได้รับการส่งเสริมให้ท้องถิ่นผลิตสินค้าแล้วมีการกระจายสินค้าส่งออกไปขายในท้องถิ่นอื่นๆทั้งในและนอกภูมิภาค โดยทั่วถึง นั่นคือ มีการพัฒนาโครงข่ายการตลาดประกอบกับการพัฒนาด้านผลผลิตอย่างต่อเนื่อง โดยโครงข่ายตลาดที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญ เป็นต้นว่า มีโครงข่ายการคมนาคมขนส่งที่มีประสิทธิภาพ สภาพการค้าและความต้องการของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตและระบบตลาด รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในระบบตลาดล้วนมีส่วนสำคัญต่อการเกิดขึ้นของโครงข่ายตลาดที่เหมาะสม โครงข่ายและที่ตั้งของตลาดที่มีประสิทธิภาพ จะช่วยให้การรวบรวมและกระจายผลผลิตจากพื้นที่ผลิตสู่ผู้บริโภคเกิดความสะดวกรวดเร็ว ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตแก่ภูมิภาคทั้งในด้านเศรษฐกิจภาคการเกษตรและส่งผลต่อเนื่องไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคการค้าและบริการในที่สุด ในเรื่องการศึกษาโครงข่ายตลาด

¹³ Harvey Perloff and Lowdon Wingo, Jr ., " Natural Resource Endowment and Regional Economic Growth ", Ibid. , pp. 316-331. อ้างถึงใน จรินดา จินตนาวัน , เรื่องเดียวกัน , หน้า 15 ; สุชาติ ผิวงาม , เรื่องเดียวกัน , หน้า 15-16.

จอมขวัญ นาคฤทธิ¹⁴ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาโครงข่ายและที่ตั้งตลาดผักและผลไม้ที่สอดคล้องกับพื้นที่ผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย” การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับการตลาดผักและผลไม้ ตลาดแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การตลาดระดับท้องถิ่นและการตลาดระดับภูมิภาคโดยศึกษาการไหลเวียนของผักและผลไม้ระหว่างภาคใต้กับภูมิภาคอื่นๆ และภายในภูมิภาคเอง โดยมีปัจจัยที่สำคัญต่อการเกิดขึ้นของโครงข่ายตลาด คือ การกระจายของแหล่งผลิต การไหลเวียนของผลผลิต เส้นทางการคมนาคมและการกระจายชุมชนศูนย์กลางด้านการค้าและบริการ และจากการศึกษาของ ศรีอร สมบูรณ์ทรัพย์¹⁵ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ระบบการตลาดข้าวในภาคกลางของประเทศไทย” พบว่า วิธีการตลาดข้าวเปลือกในภาคกลาง พ่อค้าท้องถิ่นยังคงมีบทบาทมากที่สุด แต่อย่างไรก็ตามปริมาณข้าวเปลือกส่วนใหญ่ก็สามารถไปถึงพ่อค้าระดับภูมิภาคและผู้ใช้สุดท้ายได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าท้องถิ่นและท้องถิ่น ซึ่งแสดงได้ว่าขั้นตอนการตลาดจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคมีไม่มากนัก

แนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการศึกษาโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก โดยผลการศึกษา พบว่า โครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกมีโครงข่ายไม่ซับซ้อน ประกอบด้วย เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิต ตลาดระดับท้องถิ่น ตลาดระดับภูมิภาค แล้วไปสิ้นสุดที่ตลาดในระดับประเทศซึ่งจะส่งต่อไปยังผู้บริโภคในต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าปริมาณข้าวเปลือกส่วนใหญ่ก็สามารถไปถึงตลาดกลางได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าท้องถิ่นและท้องถิ่น กล่าวคือ ข้าวเปลือกส่วนใหญ่จากเกษตรกรร้อยละ 85 สามารถไปถึงตลาดกลางได้โดยตรง นอกนั้นมีการผ่านตลาดกลางฯ ของสหกรณ์และโรงสีข้าวก่อนเข้าสู่ตลาดกลาง และข้าวจากตลาดกลางทั้งหมดก็สามารถไปถึงตลาดระดับประเทศได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งแสดงได้ว่าขั้นตอนการตลาดจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคมีไม่มากนัก และจากผลการศึกษาข้างต้น ตลาดกลางมีขอบเขตการให้บริการของตลาดที่เกษตรกรนำผลผลิตเข้ามาขายอยู่ในระยะทาง 29 กิโลเมตร แต่ถ้าคนกลางเป็นผู้ดำเนินการแล้วระยะทางการให้บริการของตลาดจะกว้างไกลขึ้น

เมื่อวิเคราะห์โครงข่ายตลาดประกอบกับศักยภาพในด้านที่ตั้งของตลาดกลางข้าวและ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

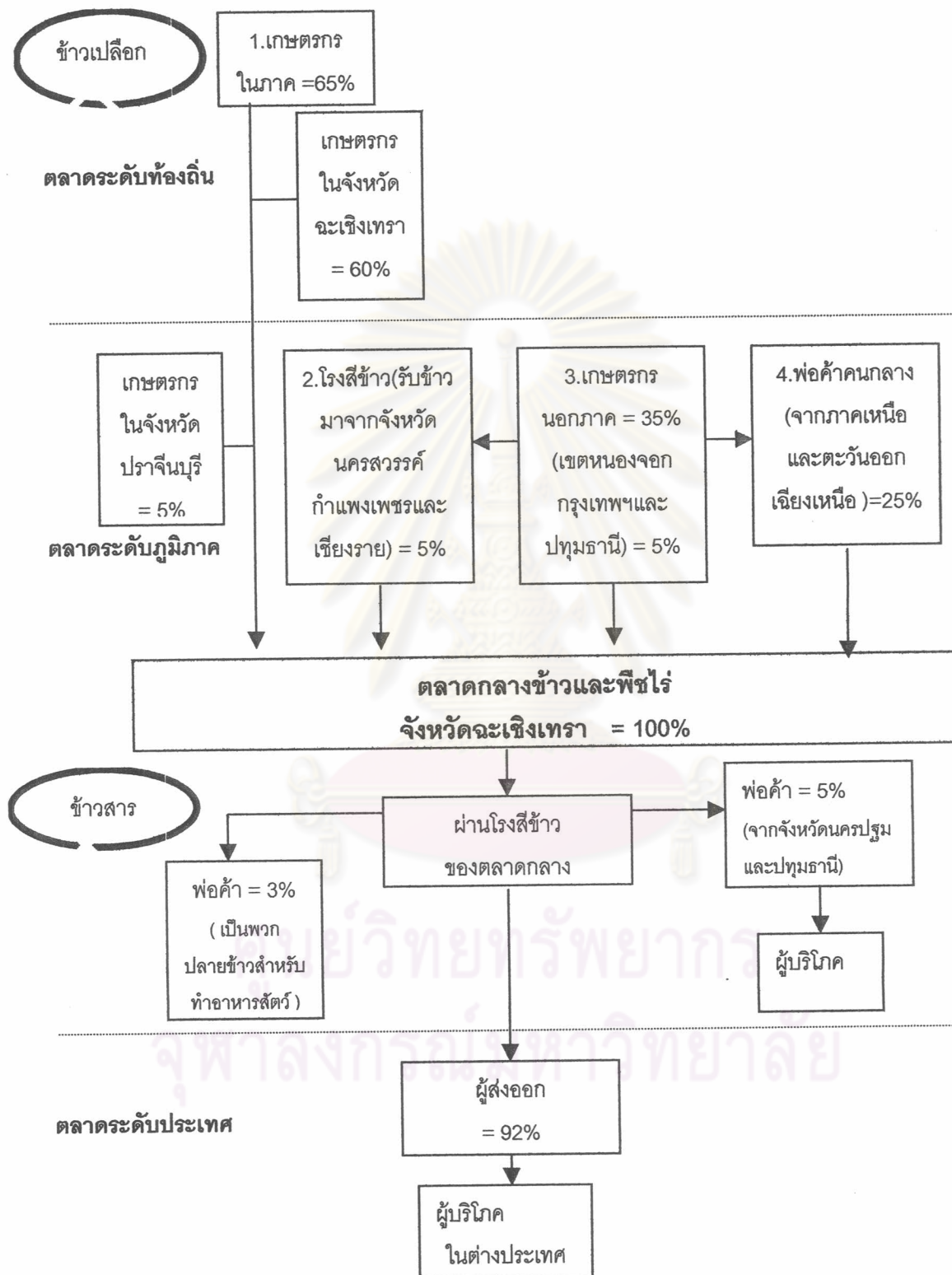
¹⁴ จอมขวัญ นาคฤทธิ, “แนวทางการพัฒนาโครงข่ายและที่ตั้งตลาดผักและผลไม้ที่สอดคล้องกับพื้นที่ผลิตในภาคใต้ของประเทศไทย”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการวางแผนภาค คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543), หน้า บทคัดย่อ.

¹⁵ ศรีอร สมบูรณ์ทรัพย์, “ระบบการตลาดข้าวในภาคกลางของประเทศไทย”, (รายงานการวิจัย ภาควิชา เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527), หน้า บทคัดย่อ.

พืชไร่จังหวัดนครนายก พบว่า ตลาดกลางมีศักยภาพในด้านที่ตั้ง มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการดำเนินกิจการโดยมีสถานที่กว้างขวางและแยกเป็นสัดส่วน และสามารถรองรับปริมาณสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางได้เพิ่มขึ้นอีกในอนาคต รวมทั้งมีโครงข่ายคมนาคมที่เชื่อมโยงไปยังภาคอื่นๆ ได้สะดวก จากโครงข่ายตลาดข้างต้นจึงนับได้ว่าเป็นโครงข่ายที่ไม่ซับซ้อนและเป็นโครงข่ายที่ยังแคบหากเทียบกับศักยภาพของตลาดกลางประกอบกับการเป็นตลาดในระดับภูมิภาคและทำการค้าเพื่อการส่งออกซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่ตลาดระดับประเทศได้โดยตรงโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นผลดีในการลดระดับโครงข่ายตลาดลง ดังนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางและสนองตอบต่อศักยภาพของตลาดกลางซึ่งมีอยู่แล้ว โครงข่ายตลาดที่เข้าสู่ตลาดกลางควรจะมีแหล่งที่มาเพิ่มขึ้น โดยจากศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางสามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามการเพิ่มโครงข่ายตลาดไม่ควรเพิ่มในโครงข่ายของเกษตรกรในพื้นที่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพราะเกษตรกรสามารถนำผลผลิตมาจำหน่ายที่ตลาดกลางได้โดยตรงอยู่แล้ว แต่ควรจะไปเพิ่มในลักษณะหาโครงข่ายใหม่โดยการขยายขอบเขตตลาดไปยังเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ตลาดออกไป เช่น ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกอาจเข้าไปรับซื้อผลผลิตยังแหล่งกลางในการรวบรวมและซื้อขายผลผลิต โดยตลาดกลางสามารถเข้าไปรับซื้อได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางอีกหลายระดับ หรือตลาดกลางมีบริการขนส่งผลผลิตซึ่งจะมีประโยชน์สำหรับเกษตรกรในพื้นที่อยู่ห่างไกลและไม่มีพาหนะในการขนส่ง เป็นต้น

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

6.2.2 โครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา

แผนภาพที่ 6.2 โครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา

หมายเหตุ: จำนวน % หมายถึง สัดส่วนปริมาณข้าวที่เข้าหรือออกจากตลาดกลาง

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 – เมษายน 2547

จะเห็นได้ว่าโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรามีโครงข่ายไม่ซับซ้อนเช่นเดียวกับโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก ประกอบด้วยเกษตรกรผู้ผลิต(ซึ่งเป็นตลาดระดับท้องถิ่นและภูมิภาค) ตลาดระดับภูมิภาค แล้วไปสิ้นสุดที่ตลาดในระดับประเทศซึ่งจะส่งต่อไปยังผู้บริโภคในต่างประเทศ โดยโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรามีลักษณะ ดังนี้

1. เกษตรกรผู้ผลิต ซึ่งเป็นตลาดระดับท้องถิ่นและภูมิภาค ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ยังคงมีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเกษตรกรในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง จากโครงข่ายตลาดข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรามาจากเกษตรกรนำมาจำหน่ายโดยตรงในปริมาณมากถึง 70% โดยนอกจากจะมาจากเกษตรกรที่อยู่ในจังหวัด(ระดับท้องถิ่น)แล้วยังมาจากเกษตรกรในพื้นที่อื่น (ระดับภูมิภาค) ได้แก่ เกษตรกรในอำเภอเมืองและอำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอหนองเสือ ลำลูกกาและธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ หากพิจารณาระยะทางในการขนส่งที่สะดวกที่สุดของเกษตรกรในการขนส่งผลผลิตมาถึงตลาดกลาง พบว่าอยู่ในระยะไม่เกิน 29 กิโลเมตร ตามที่กล่าวมาแล้ว นั้นย่อมหมายถึงขอบเขตของตลาดกลางในการรับสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางซึ่งขนส่งโดยเกษตรกร ซึ่งจะครอบคลุมถึงพื้นที่ของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงที่อยู่ต่างจังหวัดดังกล่าวด้วย ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่นำข้าวมาขายที่ตลาดกลางและมีความพึงพอใจในราคาและการบริการเช่นเดียวกันกับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก จึงนับได้ว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรามีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเกษตรกรในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง

2. ตลาดระดับภูมิภาค โดยผ่านโรงสีข้าว พ่อค้าคนกลาง และเกษตรกรที่อยู่นอกภาค โดยมีโรงสีข้าวตั้งอยู่ในอำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรานอกจากจะรับซื้อข้าวเปลือกในพื้นที่มาแปรรูปเป็นข้าวสารเพื่อจำหน่ายแล้วยังรับซื้อข้าวเปลือกจากจังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร และเชียงรายมาจำหน่ายโดยตรงให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราอีกทางหนึ่งด้วย ซึ่งโรงสีข้าวมีการรับซื้อข้าวมาจากพื้นที่ภาคอื่นจึงถือเป็นตลาดในระดับภูมิภาค ส่วนพ่อค้าคนกลางซึ่งเป็นผู้รับซื้อข้าวมาจากพื้นที่นอกภาคซึ่งเป็นตลาดในระดับภูมิภาคเช่นเดียวกัน โดยมาจากจังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี เชียงราย กำแพงเพชร และนครสวรรค์ แล้วนำมาจำหน่ายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา

3. ตลาดระดับประเทศ ข้าวเปลือกเมื่อเข้าสู่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราแล้ว ซึ่งตลาดกลางมีโรงสีข้าวจะทำการแปรรูปเป็นข้าวสารและจำหน่ายให้กับผู้ส่งออกเพื่อส่งต่อไปยังผู้บริโภคในต่างประเทศ โดยตลาดกลางทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองและทำการค้าเพื่อการส่งออกเป็นสำคัญ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จะเป็นตลาดกลางที่เชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรผู้ผลิต ตลาดระดับภูมิภาค และตลาดระดับประเทศเข้าด้วยกัน

4. ตลาดระดับภูมิภาค (ขาออก) นอกจากจะมีตลาดระดับต่างๆตามทีกล่าวมาแล้ว จากโครงข่ายตลาดข้างต้น จะเห็นว่า ข้าวเปลือกเมื่อทำการแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วนอกจากจะจำหน่ายให้กับผู้ส่งออกแล้ว ยังมีข้าวสารบางส่วนประมาณ 5% ซึ่งเป็นส่วนน้อยที่ตลาดกลางทำการจำหน่ายให้กับพ่อค้าส่งในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดปทุมธานีเพื่อส่งไปขายต่อยังผู้บริโภคต่อไป และที่เหลือจะเป็นพวกปลายข้าวมีการจำหน่ายให้กับพ่อค้าเพื่อนำไปแปรรูปเป็นอาหารสัตว์

ในเรื่องที่ตั้งและโครงข่ายตลาด พรสุตา เชี่ยวชาญพานิชย์¹⁶ ได้กล่าวว่า ที่ตั้งศูนย์กลางและโครงข่ายแต่ละแห่งที่อยู่ในประเภทเดียวกันไม่ควรมีรัศมีการให้บริการที่ทับซ้อนกันหรือให้มีพื้นที่ทับซ้อนกันน้อยที่สุด เพื่อไม่ให้เกิดความสิ้นเปลืองทรัพยากรการพัฒนาโดยไม่จำเป็น หรือสามารถให้บริการในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตได้มากที่สุด และกรณีพบว่าพื้นที่บริการของศูนย์กลางและโครงข่ายประเภทเดียวกัน เกิดการซ้อนทับกันอาจต้องพิจารณาถึงความจำเป็น กล่าวคือ มีการกระจุกตัวของแหล่งผลิตและมีผลผลิตในบริเวณใกล้เคียงกันเป็นจำนวนมาก จนทำให้การบริการของศูนย์กลางและโครงข่ายแห่งเดียวจะไม่เพียงพอแก่ความต้องการ

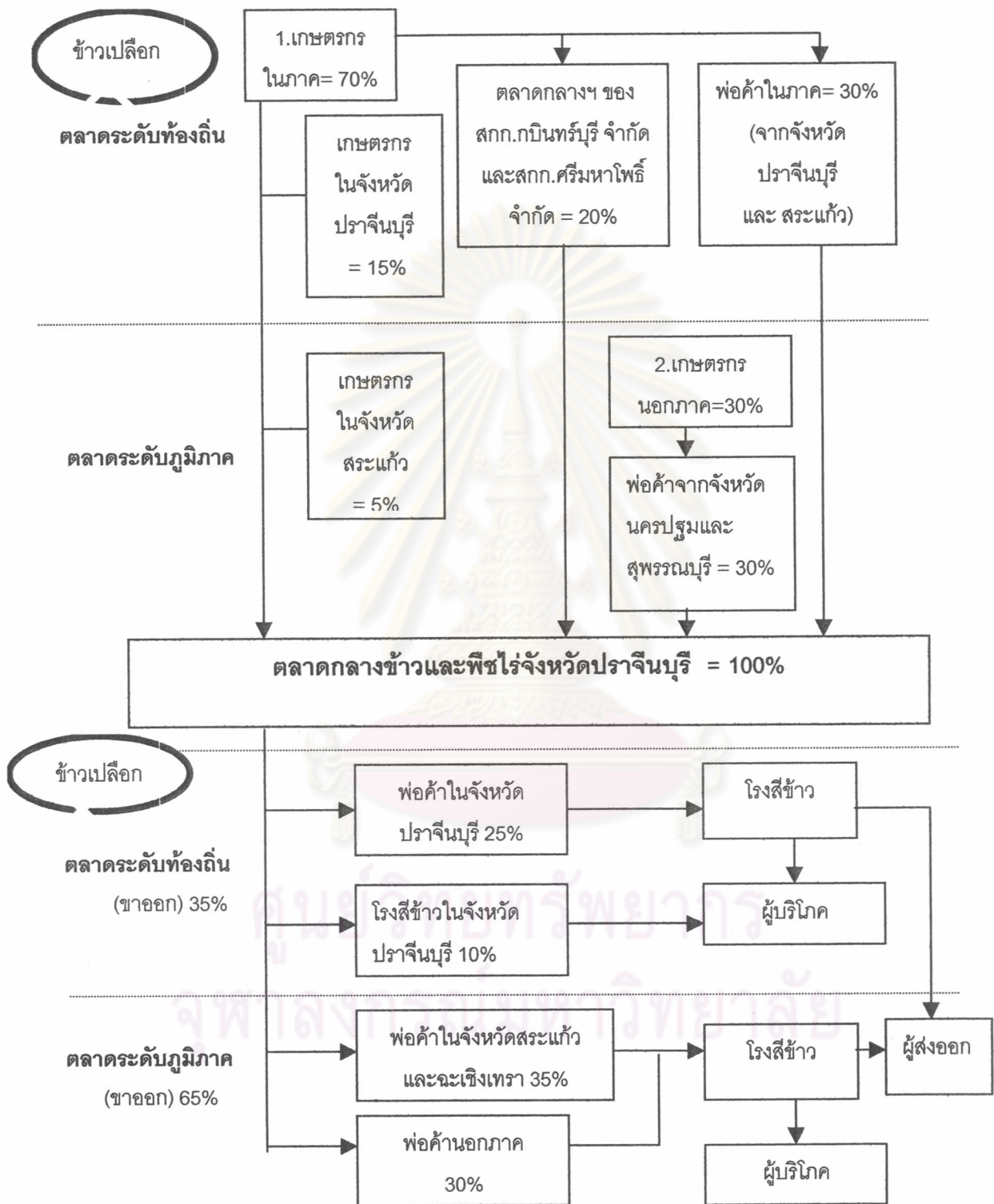
จากการศึกษาที่ตั้งตลาดกลางเพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์โครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา พอจะสรุปได้ว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราตั้งอยู่ในพื้นที่แหล่งผลิต และตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมสายหลักเชื่อมระหว่างจังหวัดและอำเภอ มีจุดอ่อนคือ 1) ตั้งอยู่ใกล้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกในระยะทางน้อยกว่า 30 กิโลเมตร ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานของกรมการค้าภายใน ทำให้ขอบเขตตลาดกลางมีพื้นที่ทับกันที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี อำเภอหนองเสือ ลำลูกกาและธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ 2) ในพื้นที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยวยังมีโรงสีขนาดใหญ่และมีจำนวนมากซึ่งเป็นโรงสีในระดับภูมิภาค และมีตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์การเกษตรบางน้ำเปรี้ยว จำกัด ซึ่งเป็นตลาดกลางผลิตผลเกษตรของสหกรณ์ที่ใหญ่ระดับภูมิภาค ตั้งอยู่ในขอบเขตของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราทำให้พื้นที่ดังกล่าวไม่เหมาะสมสำหรับการจัดตั้งตลาดกลางเพราะมีแหล่งรับซื้อตั้งอยู่ในพื้นที่หลายแห่ง ทำให้ผลผลิตในพื้นที่ไม่เพียงพอสำหรับการป้อนเข้าสู่การบริการของตลาดกลาง จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราไม่มีการดำเนินธุรกิจตลาดกลางโดยทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองเช่นเดียวกับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก

¹⁶ พรสุตา เชี่ยวชาญพานิชย์, “แนวทางการพัฒนาที่ตั้งศูนย์กลางและโครงข่ายเพื่อการส่งออกผลไม้ในภาคตะวันออก”, (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาวิชาการวางแผนภาค คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 45.

นอกจากนี้ในการศึกษาเรื่องโครงข่ายตลาดว่าจะมีความเหมาะสมเพียงใด ซึ่งควรจะสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการปรับปรุงหรือจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการศึกษาตามที่กล่าวมาแล้ว สำหรับโครงข่ายการตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา จะเห็นได้ว่า มีโครงข่ายไม่ซับซ้อนเช่นเดียวกับโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก อันประกอบด้วย เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิต ตลาดระดับท้องถิ่น ตลาดระดับภูมิภาค แล้วไปสิ้นสุดที่ตลาดในระดับประเทศซึ่งจะส่งต่อไปยังผู้บริโภคในต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าปริมาณข้าวเปลือกส่วนใหญ่สามารถไปถึงตลาดกลางได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าท้องถิ่นและท้องถิ่น กล่าวคือ ข้าวเปลือกส่วนใหญ่จากเกษตรกรร้อยละ 70 สามารถไปถึงตลาดกลางได้โดยตรง นอกนั้นมีการผ่านพ่อค้าคนกลางและโรงสีข้าวก่อนเข้าสู่ตลาดกลาง และข้าวจากตลาดกลางส่วนใหญ่ร้อยละ 92 ก็สามารถไปถึงตลาดระดับประเทศได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง นอกนั้นร้อยละ 8 จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งแสดงได้ว่าขั้นตอนการตลาดจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคมีไม่มากนัก และจากผลการศึกษาในเรื่องที่ผ่านมา ตลาดกลางมีขอบเขตการให้บริการของตลาดที่เกษตรกรนำผลผลิตเข้ามาขายอยู่ในระยะทาง 29 กิโลเมตร แต่ถ้าคนกลางเป็นผู้ดำเนินการแล้วระยะทางการให้บริการของตลาดจะกว้างไกลขึ้น

เมื่อวิเคราะห์โครงข่ายตลาดประกอบกับศักยภาพในด้านที่ตั้งของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า ตลาดกลางมีศักยภาพในด้านที่ตั้ง มีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการดำเนินกิจการโดยมีสถานที่กว้างขวางและแยกเป็นสัดส่วน และสามารถรองรับปริมาณสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางได้เพิ่มขึ้นอีกในอนาคต รวมทั้งมีโครงข่ายคมนาคมที่เชื่อมโยงไปยังภาคอื่นๆได้สะดวก จากโครงข่ายตลาดข้างต้นจึงนับได้ว่าเป็นโครงข่ายที่ไม่ซับซ้อนและเป็นโครงข่ายที่ยังแคบหากเทียบกับศักยภาพของตลาดกลางประกอบกับการเป็นตลาดในระดับภูมิภาคและทำการค้าเพื่อการส่งออกซึ่งสามารถเชื่อมโยงไปสู่ตลาดระดับประเทศได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นผลดีในการลดระดับโครงข่ายตลาดลง ดังนั้นเพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางและสนองตอบต่อศักยภาพของตลาดกลางซึ่งมีอยู่แล้ว โครงข่ายตลาดที่เข้าสู่ตลาดกลางควรจะมีแหล่งที่มาเพิ่มขึ้น โดยจากศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางสามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้ อย่างไรก็ตามการเพิ่มโครงข่ายตลาดไม่ควรเพิ่มในโครงข่ายของเกษตรกรในพื้นที่ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันเพราะเกษตรกรสามารถนำผลผลิตมาจำหน่ายที่ตลาดกลางได้โดยตรงอยู่แล้ว แต่ควรจะไปเพิ่มในลักษณะหาโครงข่ายใหม่เพิ่มเติมโดยการขยายขอบเขตตลาดไปยังเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ตลาดออกไปเช่นเดียวกับโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก

6.2.3 โครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

แผนภาพที่ 6.3 โครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

หมายเหตุ : จำนวน % หมายถึง สัดส่วนปริมาณข้าวที่เข้าหรือออกจากตลาดกลาง

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

จะเห็นได้ว่าโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี มีโครงข่ายซับซ้อนมากกว่าโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 2 แห่งที่กล่าวมา กล่าวคือ ประกอบด้วยเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิต ตลาดระดับท้องถิ่น ตลาดระดับภูมิภาค แล้วไปสิ้นสุดที่ตลาดในระดับท้องถิ่นและตลาดระดับภูมิภาค(ขาออก) ซึ่งข้าวเปลือกภายหลังออกจากตลาดกลางแล้วจะถูกส่งไปแปรรูปเป็นข้าวสารก่อนส่งต่อไปยังผู้บริโภคในประเทศและผู้ส่งออกในต่างประเทศ ต่างกับตลาดกลาง 2 แห่งที่กล่าวมา เนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี มีการดำเนินธุรกิจตลาดกลางนอกจากเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองในกรณีที่ไม่ได้มีผู้ซื้อเข้ามารับซื้อสินค้าจากเกษตรกร โดยมีสินค้าที่หมุนเวียนเข้าสู่ตลาดกลางหลายประเภทนอกจากข้าวเปลือกแล้วยังมีพืชไร่ และตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีไม่มีโรงสีข้าวเป็นของตนเองจึงทำการค้าในรูปข้าวเปลือกและพืชไร่ โดยโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีลักษณะ ดังนี้

1. เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิต ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ยังคงมีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเกษตรกร แม้ว่าปริมาณข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางจะรับมาจากเกษตรกรโดยตรงในปริมาณที่ไม่มาก เมื่อเทียบกับปริมาณข้าวที่นำมาโดยผ่านพ่อค้าคนกลาง ทั้งนี้หากพิจารณาพฤติกรรมทางการค้าของเกษตรกรในพื้นที่ จะพบว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่ส่วนใหญ่มีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเกษตรกรในพื้นที่มากที่สุด จะเห็นได้จากเกษตรกรในพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรีส่วนใหญ่ นำข้าวไปขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่มากที่สุดและหากพิจารณาตามปริมาณการขายพบว่าเกษตรกรมีการขายให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่มากที่สุดโดยจัดอยู่ในอันดับที่ 1 โดยข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางนอกจากจะมาจากเกษตรกรที่อยู่ในจังหวัดปราจีนบุรีแล้ว ยังมาจากพื้นที่จังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ อำเภอมืองสระแก้ว อำเภออรัญประเทศ และอำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว หากพิจารณาระยะทางในการขนส่งที่สะดวกที่สุดของเกษตรกรในการขนส่งผลผลิตมาถึงตลาดกลาง พบว่า อยู่ในระยะไม่เกิน 29 กิโลเมตร ตามที่กล่าวมาแล้ว นั้นย่อมหมายถึงขอบเขตของตลาดกลางในการรับสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางซึ่งขนส่งโดยเกษตรกรจะครอบคลุมถึงพื้นที่ของเกษตรกรในพื้นที่ใกล้เคียงดังกล่าวด้วย ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ นำข้าวมาขายที่ตลาดกลางและมีความพึงพอใจในราคาและการบริการ โดยให้เหตุผลเช่นเดียวกันกับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกตามที่กล่าวมาแล้ว จึงนับได้ว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีความจำเป็นและสำคัญสำหรับเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียงมากกว่าแหล่งรับซื้อประเภทอื่นที่มีอยู่ในพื้นที่

2. ตลาดระดับท้องถิ่น โดยผ่านพ่อค้าคนกลางประเภทตลาดกลางผลิตผลเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์การเกษตรกบินทร์บุรี จำกัด และสหกรณ์การเกษตรศรีมหาโพธิ์ จำกัด ซึ่งสหกรณ์มีการรับซื้อข้าวจากเกษตรกรสมาชิกและเกษตรกรทั่วไปในพื้นที่แล้วนำมาขายให้ตลาดกลาง

ข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีการซื้อขายในเขตพื้นที่จังหวัดจึงถือเป็นตลาดในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ยังมีตลาดระดับท้องถิ่นโดยผ่านพ่อค้าจากอำเภออินทร์บุรี และอำเภอศรีมหาโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งพ่อค้าจะทำการรับซื้อข้าวจากเกษตรกรในพื้นที่แล้วนำมาขายที่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

3. ตลาดระดับภูมิภาค โดยผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นผู้รับซื้อข้าวจากเกษตรกรในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสระแก้ว และพื้นที่นอกภาคจากจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี แล้วนำมาจำหน่ายให้กับตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

4. ตลาดระดับท้องถิ่น (ขาออก) นอกจากจะมีตลาดระดับต่างๆตามที่กล่าวมาแล้ว จากโครงข่ายตลาดข้างต้น จะเห็นว่าข้าวเปลือกในตลาดกลางจะถูกกระจายออกไปยังผู้รับซื้อที่เป็นตลาดระดับท้องถิ่นโดยผ่านพ่อค้าและโรงสีข้าวในจังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งข้าวเปลือกภายหลังออกจากตลาดกลางแล้วจะถูกส่งไปทำการแปรรูปเป็นข้าวสารก่อนส่งต่อไปยังผู้บริโภคในประเทศและผู้ส่งออกในต่างประเทศ

5. ตลาดระดับภูมิภาค (ขาออก) นอกจากข้าวเปลือกในตลาดกลางจะถูกกระจายออกไปยังผู้รับซื้อที่เป็นตลาดระดับท้องถิ่นแล้วยังกระจายออกไปยังตลาดระดับภูมิภาคโดยผ่านพ่อค้าคนกลางในพื้นที่จังหวัดสระแก้วและฉะเชิงเทราแล้วกระจายออกนอกภาคไปจังหวัดจันทบุรี นนทบุรี ชลบุรี สระบุรี ลพบุรี และจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งข้าวเปลือกภายหลังออกจากตลาดกลางแล้วจะถูกส่งไปทำการแปรรูปเป็นข้าวสารก่อนส่งต่อไปยังผู้บริโภคในประเทศและต่างประเทศ

ในการวิเคราะห์เรื่องโครงข่ายตลาดว่ามีความเหมาะสมเพียงใดนอกจากจะสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ในการปรับปรุงหรือจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรโดยสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำการศึกษาไว้ตามที่กล่าวมาแล้ว ควรจะสนองตอบต่อวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งตลาดกลางสินค้าเกษตรด้วย โดยตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีสามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งตลาดกลางในเรื่องการเป็นแหล่งกลางของการซื้อขายเพื่อรวบรวมและกระจายสินค้าในภูมิภาค เพื่อให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายการตลาดที่จะช่วยให้ราคาสินค้าจากแหล่งผลิตกับราคาสินค้าที่ผู้บริโภคไม่แตกต่างกันมากนัก สร้างอำนาจในการต่อรองให้เกษตรกรและเป็นแหล่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ซื้อขาย เป็นการลดขั้นตอนและเวลาในการซื้อขาย ซึ่งจะมีผลทำให้ต้นทุนการตลาดลดต่ำลง สำหรับโครงข่ายการตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี จะเห็นได้ว่า มีความซับซ้อนมากกว่าตลาดกลางอีก 2 แห่ง เนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีการดำเนินธุรกิจตลาดกลางนอกจากเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองในกรณีที่ไม่มีผู้ซื้อเข้ามารับซื้อสินค้าจากเกษตรกร มีสินค้าเข้าตลาดกลางหลายประเภทนอกจากข้าวเปลือกแล้วยังมีพืชไร่ และตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีไม่มีโรงสีข้าว

เป็นของตนเองจึงทำการค้าในรูปแบบข้าวเปลือก โดยโครงข่ายตลาดนอกจากจะมีกลุ่มผู้ขายที่เป็นเกษตรกรโดยตรงแล้วยังมีกลุ่มพ่อค้าคนกลางเข้ามามีบทบาทเชื่อมโยงระหว่างเกษตรกรที่มีข้อจำกัดในเรื่องที่ตั้งอยู่ไกล หรือไม่มีพาหนะในการขนส่งกับผู้รับซื้อในตลาดกลางให้มาเจอกัน ซึ่ง ประกอบด้วย เกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิต ตลาดระดับท้องถิ่น ตลาดระดับภูมิภาค แล้วไปสิ้นสุดที่ตลาดในระดับท้องถิ่นและภูมิภาค (ขาออก) ซึ่งจะส่งต่อไปยังผู้บริโภคในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าปริมาณข้าวเปลือกส่วนใหญ่ร้อยละ 80 เข้าสู่ตลาดกลางได้โดยผ่านพ่อค้าคนกลาง นอกนั้นร้อยละ 20 สามารถไปถึงตลาดกลางได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาแต่ละวิธีการตลาดจะพบว่าตลาดระดับท้องถิ่น(ตลาดกลางผลิตผลเกษตรของสหกรณ์และพ่อค้าท้องถิ่น) เมื่อรวบรวมข้าวจากเกษตรกรแล้วถูกส่งเข้ามาจำหน่ายยังตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีโดยตรงซึ่งไม่ได้ผ่านพ่อค้าหรือตลาดในระดับอื่นก่อน ส่วนตลาดในระดับภูมิภาคก็เช่นเดียวกันพ่อค้าคนกลางมีการรวบรวมข้าวจากเกษตรกรโดยตรงในพื้นที่ภาคอื่นที่มีข้าวจำนวนมากและเป็นพื้นที่เมืองที่คนส่วนใหญ่นิยมบริโภคแล้วบรรทุกในปริมาณมากต่อเที่ยวนำมาจำหน่ายยังตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีโดยตรงซึ่งไม่ผ่านตลาดในระดับล่าง ในทำนองเดียวกันการกระจายข้าวออกจากตลาดกลางนั้นผู้รับซื้อที่เป็นตลาดในระดับท้องถิ่นหรือตลาดในระดับภูมิภาค(ขาออก) สามารถรับซื้อข้าวเปลือกที่ตลาดกลางได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางอีกระดับหนึ่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีโครงข่ายตลาดที่ไม่มีหลายระดับ ซึ่งเป็นการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นลงและเป็นการลดส่วนเหลือการตลาดลง ทำให้เกษตรกรได้รับราคาที่สูงและเกิดความพึงพอใจ และจากผลการศึกษาในเรื่องที่ผ่านมา ตลาดกลางมีขอบเขตการให้บริการของตลาดที่เกษตรกรนำผลผลิตเข้ามาขายอยู่ในระยะทาง 29 กิโลเมตร แต่ถ้าคนกลางเป็นผู้ดำเนินการแล้วระยะทางการให้บริการของตลาดจะกว้างไกลขึ้น

เมื่อวิเคราะห์โครงข่ายตลาดประกอบด้วยศักยภาพในด้านที่ตั้งของตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีศักยภาพสูงในด้านที่ตั้ง ในขณะที่ด้านโครงข่ายตลาดยังแคบและมีการรับซื้อข้าวจากพื้นที่อำเภอและอำเภอใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจากศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางสามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้โดยการขยายขอบเขตตลาดออกไปยังเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ตลาดในปัจจุบันให้ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้วซึ่งยังไม่มีตลาดกลางข้าวและพืชไร่และในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนและขนถ่ายสินค้าได้เป็นอย่างดี หากมีการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารเชิงรุกในทุกรูปแบบ โดยร่วมกับจังหวัดและกรมการค้าภายในในการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดเป็นตลาดกลางในระดับใหญ่ขึ้นและเป็นศูนย์กลางของภาคในการแลกเปลี่ยนและขนถ่ายสินค้า เมื่อมีการขยายขอบเขตตลาดออกไปจะทำให้มีปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางเพิ่มมากขึ้นซึ่งจะส่งผลให้มีผู้ซื้อขายเข้ามาทำการซื้อขาย

กันมากขึ้นเช่นกัน เนื่องจากทำเลที่ตั้งตลาดกลางตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงไปยังภาคต่างๆ ได้โดยสะดวกและอยู่ในแหล่งผลิตโดยมีพื้นฐานสินค้าหลายประเภทมีทั้งข้าวเปลือกและพืชไร่ นอกจากนี้ตลาดกลางยังมีศักยภาพในการรองรับปริมาณสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางได้เพิ่มขึ้นอีกในอนาคต ซึ่งจากศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางสามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้โดยการขยายโครงข่ายตลาดออกไปยังเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ตลาดในปัจจุบัน เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางและเพื่อสนองต่อศักยภาพของตลาดกลางที่มีอยู่แล้ว

6.3 ความเชื่อมโยงตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

6.3.1 ความเชื่อมโยงด้านที่ตั้งของตลาดกลางข้าวและพืชไร่

จากการศึกษาด้านที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน พบว่า ในด้านกายภาพตลาดกลางทั้ง 3 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่แหล่งผลิตและตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างตลาดกลางแต่ละแห่งได้โดยสะดวก ดังนี้ (ดังแผนที่ 6.1 ศักยภาพด้านโครงข่ายคมนาคมของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่)

1. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี-ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถเชื่อมโยงถึงกันโดยทางหลวงหมายเลข 304 ซึ่งตัดผ่านหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี ผ่านอำเภอพนมสารคาม เมืองฉะเชิงเทรา ก่อนเข้าสู่ทางหลวงหมายเลข 3124 ซึ่งผ่านหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา และอีกเส้นทางโดยทางหลวงหมายเลข 33 ซึ่งตัดผ่านหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี มาทางจังหวัดปราจีนบุรีแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 3425 ซึ่งเป็นเส้นทางลัดเข้าสู่อำเภอบ้านสร้าง ตรงมาตามเส้นทางหลวงหมายเลข 3293 จนจรดกับทางหลวงหมายเลข 3124 ที่หน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา

2. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี-ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก สามารถเชื่อมโยงถึงกันโดยหลวงหมายเลข 33 ซึ่งตัดผ่านหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรี มาทางจังหวัดปราจีนบุรีแยกเข้าทางหลวงหมายเลข 3425 ซึ่งเป็นเส้นทางลัดเข้าสู่อำเภอบ้านสร้าง ตรงมาตามเส้นทางหลวงหมายเลข 3293 จนจรดกับทางหลวงชนบท(คลองสิบแปด) และเลี้ยวไปตามทางหลวงชนบทจนถึงหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก และอีกเส้นทางโดยทางหลวงหมายเลข 304 ซึ่งมาทางตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา ก่อนเข้าสู่ทางหลวงชนบท(คลองสิบแปด)ซึ่งตัดผ่านหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก

3. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา-ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก สามารถเชื่อมโยงถึงกันโดยทางหลวงชนบท(พระอาจารย์-บ้านสร้าง-บางน้ำเปรี้ยว) ซึ่งตัด

ผ่านหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก มาทางอำเภอบางน้ำเปรี้ยวโดยผ่านหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรา

จะเห็นว่าตลาดกลางทั้ง 3 แห่ง ตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงถึงกันระหว่างตลาดกลางแต่ละแห่งได้โดยสะดวก นอกจากนี้ยังมีเส้นทางคมนาคมที่สามารถเชื่อมออกสู่พื้นที่ระหว่างภาค จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้านต่างๆในพื้นที่ได้โดยสะดวก

6.3.2 ความเชื่อมโยงด้านโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่

จากการศึกษาที่ตั้งและโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน ซึ่งผลการศึกษาในช่วงต้นมีประเด็นที่ควรนำมาพิจารณาประกอบการศึกษาความเชื่อมโยงตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน ดังนี้

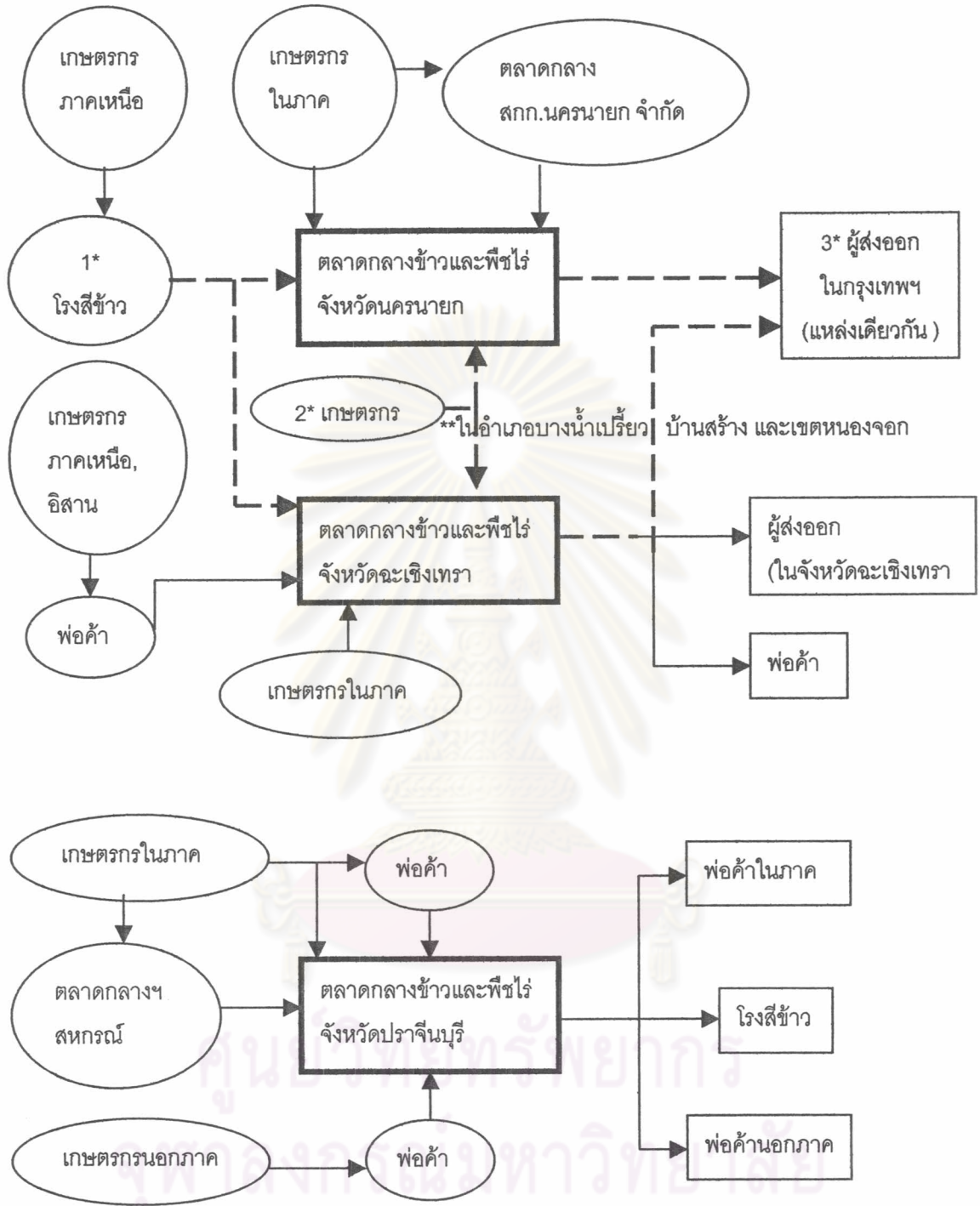
1. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกตอนบน ตั้งอยู่ในพื้นที่แหล่งผลิตและตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างตลาดกลางแต่ละแห่งได้โดยสะดวก
2. ระยะทางในการขนส่งที่สะดวกที่สุดของเกษตรกรในการนำผลผลิตมาถึงตลาดกลางพบว่า อยู่ในระยะไม่เกิน 29 กิโลเมตร แสดงถึงขอบเขตของตลาดกลางในการรับสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางซึ่งขนส่งโดยเกษตรกรจะครอบคลุมถึงพื้นที่ของเกษตรกรในขอบเขตระยะทางดังกล่าว
3. ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกตั้งอยู่ใกล้กัน ทำให้มีโครงข่ายตลาดซ้อนทับกัน หรือขอบเขตตลาดกลางมีพื้นที่ทับกันที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี และเขตหนองจอก กรุงเทพฯ ทำให้เกษตรกรในพื้นที่ดังกล่าว สามารถเลือกที่จะนำข้าวไปขายยังตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกหรือตลาดกลางจังหวัดฉะเชิงเทรา หรือนำข้าวไปขายให้ตลาดกลางทั้ง 2 แห่งก็ได้ นอกจากนี้ยังมีโรงสีข้าวซึ่งตั้งอยู่ใกล้ตลาดกลางทั้ง 2 แห่ง นำข้าวมาขายให้ตลาดกลางทั้ง 2 แห่ง และในด้านการกระจายสินค้าออกจากตลาดกลาง จากการที่ตลาดกลางทั้ง 2 แห่งทำการค้าเพื่อการส่งออกและมีที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นตลาดปลายทาง ทำให้ตลาดกลางมีกลุ่มผู้ส่งออกซึ่งเป็นผู้รับซื้อกลุ่มเดียวกัน จากการที่มีแหล่งรับซื้อหลายแห่งตั้งอยู่ใกล้กันในพื้นที่เดียวกัน ส่งผลให้ปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางมีน้อย ซึ่งตลาดกลางทั้ง 2 แห่งมีศักยภาพในการรองรับปริมาณสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางได้เพิ่มขึ้นอีกในอนาคตและสามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้
4. ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีตั้งอยู่ห่างจากที่ตั้งตลาดกลางทั้ง 2 แห่งในระยะเกินขอบเขตของตลาดกลางในการรับสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางซึ่งขนส่งโดยเกษตรกร มีการดำเนินธุรกิจตลาดกลางนอกจากเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าแล้วยังทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อและขายสินค้าเองในกรณีที่ไม่มีผู้ซื้อเข้ามารับซื้อสินค้าจากเกษตรกร มีสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางหลายประเภท

นอกจากข้าวเปลือกแล้วยังมีพืชไร่ ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีไม่มีโรงสีข้าวเป็นของตนเองจึงทำการค้าในรูปข้าวเปลือก และมีผู้ซื้อที่เป็นตลาดในระดับท้องถิ่นและตลาดระดับภูมิภาค

จากประเด็นข้างต้นทำให้ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทรามีความเชื่อมโยงกันในด้านโครงข่ายตลาด โดยมีกลุ่มเกษตรกรและโรงสีข้าวซึ่งเป็นผู้ขายกลุ่มเดียวกันและมีกลุ่มผู้ส่งออกซึ่งเป็นผู้รับซื้อกลุ่มเดียวกัน ส่วนตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีไม่มีความเชื่อมโยงด้านโครงข่ายตลาดกับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 2 แห่ง (ดังแผนภาพที่ 6.4 ความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่)

แต่อย่างไรก็ตามหากพิจารณาโครงข่ายตลาดในเชิงปริมาณโดยพิจารณาเฉพาะปริมาณข้าวที่หมุนเวียนในตลาดกลางแต่ละแห่ง จะพบว่า ปริมาณข้าวที่หมุนเวียนผ่านตลาดกลางแต่ละแห่งไม่ได้มีความเชื่อมโยงกันในด้านโครงข่ายตลาดในเชิงปริมาณ ถึงแม้ว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางจังหวัดฉะเชิงเทราจะมีโครงข่ายตลาดซ้อนทับกัน โดยมีกลุ่มเกษตรกรและโรงสีข้าวซึ่งเป็นผู้ขายมาจากแหล่งเดียวกันและมีผู้ส่งออกซึ่งเป็นผู้รับซื้อในแหล่งเดียวกันก็ตาม แต่ไม่ได้หมายถึงว่าตลาดกลางแต่ละแห่งมีการรับซื้อข้าวผ่านตลาดกลางอีกแห่งหนึ่ง เพราะแม้ว่าข้าวจะออกจากแหล่งเดียวกันแต่เมื่อถึงตลาดกลางแต่ละแห่งแล้วตลาดกลางมีการกระจายต่อไปยังตลาดปลายทางซึ่งไม่ได้ผ่านตลาดกลางอีกแห่ง จึงอาจกล่าวได้ว่าตลาดกลางทั้ง 2 แห่งมีความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดในเชิงคุณภาพเท่านั้น การเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดดังกล่าวทำให้ตลาดกลางมีผลต่อกันในแง่อุปสงค์ (Demand) เป็นผลต่อปริมาณสินค้าที่ตลาดปลายทางซื้อจากตลาดกลางแต่ละแห่ง ในระดับราคาต่างๆ กันในเวลาใดเวลาหนึ่ง และอุปทาน (Supply) เป็นผลต่อปริมาณสินค้าที่ขายในตลาดกลางแต่ละแห่ง กล่าวคือ ปริมาณข้าวหากไม่ถูกแบ่งไปขายให้กับตลาดกลางอีกแห่งตลาดกลางที่เหลือก็อาจจะรับซื้อข้าวจากแหล่งขายไว้ทั้งหมดทำให้ปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางมีจำนวนมากขึ้น

นอกจากนี้ในเรื่องความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมโดยสอบถามผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ศึกษา ได้แก่ เกษตรกร นักวิชาการ ผู้ประกอบการโรงสีข้าว ผู้ประกอบการตลาดกลางข้าวและพืชไร่ และผู้จัดการตลาดกลางผลิตภัณฑ์เกษตรของสหกรณ์ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 38.82 เห็นว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่ไม่มีความเชื่อมโยงกัน และร้อยละ 23.63 เห็นว่าตลาดกลางข้าวและพืชไร่มีความเชื่อมโยงกัน โดยมีความเชื่อมโยงกันในด้านโครงข่ายคมนาคม และในด้านการได้รับข้อมูลข่าวสาร ส่วนความเชื่อมโยงในด้านโครงข่ายตลาดมีน้อย นอกจากนี้มีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 37.50 ที่ไม่ทราบข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ สำหรับกลุ่มที่ตอบตลาดกลางข้าวและพืชไร่ไม่มีความเชื่อมโยงกัน ได้ให้เหตุผลประกอบ ดังนี้ (ดังตารางที่ 6.3 ความเชื่อมโยงตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน)

แผนภาพที่ 6.4 ความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่
ในภาคตะวันออกตอนบน

หมายเหตุ : --- ➔ แสดงความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาด

ที่มา : จากการสำรวจ, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

1. ตลาดกลางทุกแห่งเป็นการทำธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหากำไรและการบริการ เป็นนิติบุคคล ธุรกิจประเภทนี้ไม่มีการเชื่อมโยงกันเพราะต่างก็แสวงหาผลกำไรและธุรกิจไม่ได้อาศัยซึ่งกันและกัน แต่จะมีลักษณะเป็นคู่แข่งกันทั้งการค้าและบริการ

2. ตลาดกลางแต่ละแห่งมุ่งสู่จุดหมายปลายทางเช่นเดียวกัน คือ รับซื้อเฉพาะข้าวเปลือกและทุกตลาดมุ่งเข้าสู่โรงสีเพื่อแปรสภาพเป็นข้าวสารแล้วส่งออกหรือบริโภคภายในประเทศ

3. ตลาดกลางทุกแห่งอยู่ในระดับเดียวกัน ตลาดกลางแต่ละแห่งต่างก็มุ่งส่งออกสู่ตลาดปลายทางที่ใหญ่กว่า

4. สภาพการดำเนินธุรกิจตลาดกลางทั้ง 3 แห่งไม่ได้เป็นตลาดกลางที่แท้จริง เนื่องจากไม่มีผู้ซื้อเข้าไปทำการซื้อนอกจากเจ้าของตลาดเพียงรายเดียว ยกเว้นตลาดกลางข้างและพีชไร่จังหวัดปราจีนบุรี

5. ปริมาณผลผลิตในพื้นที่มีไม่มาก จึงเกิดการไหลเวียนเฉพาะในพื้นที่จังหวัดและออกสู่ตลาดปลายทางที่กรุงเทพฯและอื่นๆ โดยตลาดทั้ง 3 แห่งเป็นอิสระจากกัน

6. ที่ตั้งตลาดกลางแต่ละแห่งอยู่ห่างไกลกัน

7. ตลาดกลางแต่ละแห่งมีศักยภาพพอจึงไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกัน

8. แหล่งข้อมูลข่าวสารที่ตลาดกลางได้รับคือ ตลาดปลายทาง(ราคาหั่งแข็ง) ไม่ใช่ราคาในตลาดกลางด้วยกัน

9. นโยบายรัฐบาลไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยง

10. ขาดการรวมตัวของพ่อค้าในภูมิภาค ต่างคนต่างทำการค้าในพื้นที่จังหวัดของตน ไม่มีการติดต่อข้อมูลข่าวสารการตลาดหรือแลกเปลี่ยนการค้าต่อกัน

11. เหตุผลอื่นๆ ได้แก่ ขาดการรวมตัวของเกษตรกรทำให้ปริมาณข้าวเปลือกเข้าสู่ตลาดกลางมีน้อย จึงเกิดการแย่งกันซื้อข้าว ทำให้ตลาดกลางไม่มีความเชื่อมโยงกัน และตลาดแต่ละแห่งได้รับข้อมูลข่าวสารการตลาดล่าช้าและขาดการแลกเปลี่ยนข่าวสารกัน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 6.3 ความเชื่อมโยงตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	รวมทุกกลุ่ม (n=152)		เกษตรกร		นักวิชาการ		โรงสีข้าว		ตลาดกลางข้าวและพืชไร่		ตลาดกลางผลิตภัณฑ์	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
มีความเชื่อมโยง ในด้าน... (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ด้านโครงข่ายตลาด ด้านข้อมูลข่าวสาร (เนื่องจาก 1. ระหว่างตลาดกลางจังหวัดจะเชิงเทราและนครนายกเพราะพื้นที่ อยู่ใกล้กันและผู้ประกอบการเป็นญาติกัน 2. กิจการโรงสี/ตลาดกลางมีการติดต่อกัน ข้อมูลกันมีสมาคมโรงสีกลางและมีการประชุมกัน) ด้านโครงข่ายคมนาคม เชื่อมโยงในด้านอื่นๆ... ทุจริตสินเชื่อ	36	23.68	22	14.47	2	1.32	3	1.97	2	1.32	7	4.61
	14	38.89	8	22.22	0	0.00	2	5.56	0	0.00	4	11.11
	30	83.33	18	50.00	2	5.56	3	8.33	2	5.56	5	13.89
ไม่มีความเชื่อมโยง เนื่องจาก... (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) ปริมาณผลผลิตในพื้นที่มีไม่มาก จึงเกิดการไหลเวียนเฉพาะในพื้นที่จังหวัดและ ออกสู่ตลาดปลายทางที่กรุงเทพฯ และอื่นๆ โดยตลาดทั้ง 3 แห่งเป็นอิสระจากกัน ตลาดกลางแต่ละแห่งมุ่งสู่จุดหมายปลายทางเช่นเดียวกัน คือ รับซื้อเฉพาะ ข้าวเปลือกและทุกตลาดมุ่งเข้าสู่โรงสีเพื่อแปรสภาพเป็นข้าวสารแล้วส่งออกหรือ บริโภคภายในประเทศ ขาดการรวมตัวหรือพ่อค้าในภูมิภาค ต่างคนต่างทำการค้าในพื้นที่จังหวัด ของตนไม่มีการติดต่อข้อมูลข่าวสารการตลาดหรือแลกเปลี่ยนการค้าต่อกัน สภาพการค้าเป็นธุรกิจตลาดกลางทั้ง 3 แห่งไม่ได้เป็นตลาดกลางที่แท้จริง เนื่องจากไม่มีผู้ซื้อเข้าไปทำการซื้อออกจากเจ้าของตลาดเพียงรายเดียว	59	38.82	37	24.34	6	3.95	10	6.58	1	0.66	5	3.29
	27	45.76	14	23.73	5	8.47	3	5.08	1	1.69	4	6.78
	50	84.75	28	47.46	6	10.17	10	16.95	1	1.69	5	8.47
13	22.03	9	15.25	2	3.39	2	3.39	0	0.00	0	0.00	
36	61.02	18	30.51	4	6.78	8	13.56	1	1.69	5	8.47	

ตารางที่ 6.3 (ต่อ) ความเชื่อมโยงตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน

ความเชื่อมโยงของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน	รวมทุกกลุ่ม (n=152)		เกษตรกร		นักวิชาการ		โรงสีข้าว		ตลาดกลาง		ตลาดกลาง	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	ผลิตภัณฑ์	
											จำนวน	ร้อยละ
นโยบายรัฐบาลไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงตลาดกลางทุกแห่งเป็นการทำธุรกิจที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อแสวงหากำไรและบริการเป็นนิติบุคคล ธุรกิจประเภทนี้ไม่มีการเชื่อมโยงกันเพราะต่างก็แสวงหากำไรและธุรกิจไม่ได้อาศัยซึ่งกันและกันแต่จะมีลักษณะเป็นคู่แข่งกันทั้งการค้าและบริการตลาดกลางทุกแห่งอยู่ในระดับเดียวกัน ตลาดกลางแต่ละแห่งต่างก็มุ่งส่งออกสู่ตลาดที่ใหญ่กว่าที่ตั้งตลาดกลางแต่ละแห่งอยู่ห่างไกลกัน แหล่งข้อมูลข่าวสารที่ตลาดกลางได้รับคือ ตลาดปลายทาง (ราคาแห้ง) และไม่ทราบที่ตลาดกลางด้วยกัน	14	23.73	8	13.56	1	1.69	1	1.69	1	1.69	3	5.08
	51	86.44	29	49.15	6	10.17	10	16.95	1	1.69	5	8.47
	39	66.10	22	37.29	4	6.78	8	13.56	1	1.69	4	6.78
	23	38.98	13	22.03	3	5.08	2	3.39	1	1.69	4	6.78
	16	27.12	4	6.78	3	5.08	6	10.17	0	0.00	3	5.08
อื่นๆ โปรดระบุ...ตลาดกลางแต่ละแห่งมีศักยภาพจึงไม่จำเป็นต้องเชื่อมโยงกัน ตลาดแต่ละแห่งได้รับข้อมูลข่าวสารการตลาดล่าช้าและขาดการแลกเปลี่ยนข่าวสารกัน	17	28.81	6	10.17	2	3.39	5	8.47	1	1.69	3	5.08
	1	1.69	1	1.69	0	0	0	0	0	0	0	0
	5	8.47	0	0	5	8.47	0	0	0	0	0	0
	4	6.78	0	0	4	6.78	0	0	0	0	0	0
	57	37.50	49	83.05	0	0	7	11.86	0	0	1	1.69

ที่มา: จากการสำรวจและแบบสอบถาม, พฤษภาคม 2546 - เมษายน 2547

หมายเหตุ: เนื่องจากคำถามมีคำตอบที่สามารถเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ จึงทำให้ผลการคำนวณค่าตอบ ได้ตัวเลขออกมาเป็น 100%

จากการศึกษาความเชื่อมโยงในด้านที่ตั้งและโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าว และพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน ซึ่งสรุปได้ดังนี้ 1) ในด้านกายภาพแล้วตลาดกลางทั้ง 3 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่แหล่งผลิตและตั้งอยู่ในโครงข่ายคมนาคมขนส่งที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างตลาดกลางแต่ละแห่งได้โดยสะดวก 2) ในด้านความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาด พบว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางจังหวัดฉะเชิงเทรามีความเชื่อมโยงกันในด้านโครงข่ายการตลาดในเชิงคุณภาพ โดยมีโครงข่ายตลาดซ้อนทับกันในกลุ่มเกษตรกรและโรงสีข้าวซึ่งเป็นผู้ขายกลุ่มเดียวกันและมีกลุ่มผู้ส่งออกซึ่งเป็นผู้รับซื้อกลุ่มเดียวกัน ส่วนตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีไม่มีความเชื่อมโยงด้านโครงข่ายตลาดกับตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 2 แห่ง หากพิจารณาความเชื่อมโยงในด้านโครงข่ายการตลาดในเชิงปริมาณ โดยพิจารณาเฉพาะปริมาณข้าวที่หมุนเวียนในตลาดกลางแต่ละแห่งจะพบว่า ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ทั้ง 3 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนไม่มีความเชื่อมโยงกันในด้านโครงข่ายตลาดในเชิงปริมาณ กล่าวคือ ตลาดกลางแต่ละแห่งไม่มีการรับซื้อขายข้าวผ่านตลาดกลางอีกแห่งหรืออาจกล่าวได้ว่าไม่มีการทำการค้าต่อกันหรือแลกเปลี่ยนทางการค้าต่อกัน ส่วนความเชื่อมโยงในด้านข้อมูลข่าวสารมีความเชื่อมโยงกันน้อยมาก กล่าวคือ ไม่ได้มีความเชื่อมโยงโดยตรง ตลาดกลางแต่ละแห่งจะได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากแหล่งอื่นมากกว่าจากตลาดกลางด้วยกัน

ในการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดได้นำแนวคิดนักเศรษฐศาสตร์มาเป็นแนวทางการศึกษา ดังนี้ *Hirschman* อธิบายว่า ท้องถิ่นที่พัฒนาและเจริญก้าวหน้าไปเร็วกว่าท้องถิ่นอื่นจะกลายเป็นศูนย์กลางของการขยายตัวทางเศรษฐกิจเพราะความเจริญที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นที่ก้าวหน้าจะช่วยยกระดับความเจริญในท้องถิ่นล้าหลังให้สูงขึ้นตามไปด้วยถ้าท้องถิ่นก้าวหน้ายังคงอาศัยปัจจัยการผลิตจากท้องถิ่นล้าหลัง *Harvey Perloff* และ *Lowdon Wingo, Jr.*¹⁷ นักเศรษฐศาสตร์ 2 คน ได้อธิบายถึงกลไกภายในเศรษฐกิจของท้องถิ่นที่ล้าหลังที่ช่วยให้ผลกระทบชนิดที่มีประโยชน์จากท้องถิ่นก้าวหน้าแพร่ขยายต่อไปในท้องถิ่นล้าหลัง ทั้งสองกล่าวว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของท้องถิ่นจะเริ่มขึ้นเมื่อท้องถิ่นนั้นมีโอกาสผลิตสินค้าแล้วส่งออกไปขายในท้องถิ่นอื่นๆ ด้วยวิธีนี้ ท้องถิ่นดังกล่าวจะได้รับผลประโยชน์จากการได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ทางเศรษฐกิจอย่างเต็มที่โดยท้องถิ่นที่ล้าหลังถ้ามีโอกาสผลิตสินค้าที่ตนเองถนัดแล้วส่งไปขายภายนอก ในที่สุดก็จะเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับท้องถิ่นที่เจริญแล้ว ซึ่งปัจจัยสำคัญจะเป็นตัวกำหนดอนาคตของท้องถิ่นล้าหลัง ก็คือท้องถิ่นนั้นมีทรัพยากรธรรมชาติมากน้อยหรือมีค่าเพียงไร และท้องถิ่นนั้นมีโอกาสเข้าถึงตลาดใหญ่ที่

¹⁷ Harvey Perloff and Lowdon Wingo, Jr., "Natural Resource Endowment and Regional Economic Growth", *Ibid.*, pp. 316-331. อ้างถึงใน จรินดา จินตนาวัน, เรื่องเดียวกัน, หน้า 15; สุชาติ ฝางาม, เรื่องเดียวกัน, หน้า 15-16.

เป็นศูนย์กลางระดับชาติและตลาดต่างประเทศสักเพียงไหน นอกจากนี้ *ดาร์ณี ถวิลพิพัฒน์กุล* กล่าวว่า ความเชื่อมโยงสัมพันธ์ระหว่างภาคนั้นมีหลายแบบ เกิดขึ้นได้จากการปะทะสัมพันธ์กันระหว่างภาค การปะทะสัมพันธ์กันจะก่อให้เกิดแรงกระตุ้นซึ่งส่งผลไปยังระบบเศรษฐกิจของภาคโดยผ่านทางระบบความเชื่อมโยงภายในภาค ซึ่งมีความซับซ้อนเท่าๆกันกับความเชื่อมโยงระหว่างภาค ซึ่งมีวิธีการหลายวิธีที่จะพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างภาคและภายในภาคทั้งที่เป็นอยู่และสามารถจะเป็นไปได้ เช่น ความเชื่อมโยงของการกระจายสินค้าและบริการ (Distribution Linkages) เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์จากที่ตั้งของภาคในโครงข่ายของการคมนาคมระหว่างภาค และความเชื่อมโยงของการค้าและบริการ (Commercial and Service Linkages) เกี่ยวข้องกับการขายปลีกที่เป็นไปได้ของภาค และเกี่ยวกับพื้นที่ให้บริการทางการค้า เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อระบบเศรษฐกิจของภาค

จากแนวคิดนักเศรษฐศาสตร์ข้างต้น สามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาความเชื่อมโยงพื้นที่ โดยระหว่างเมืองต่างๆที่ตั้งอยู่ในภูมิภาคเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน ย่อมจะต้องมีการพึ่งพาหรือมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจต่อกัน เมืองที่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) ในสาขาเศรษฐกิจใด ย่อมจะส่งสินค้าหรือบริการในสาขาเศรษฐกิจนั้นออกไปสู่ภูมิภาคหรือไปยังเมืองที่ไม่มีความได้เปรียบในสาขาเศรษฐกิจนั้น ซึ่งในพื้นที่ศึกษาเศรษฐกิจภาคเกษตรกรรมยังคงมีลักษณะทั้งที่เป็นแบบเลี้ยงตัวเองและมีการพัฒนาเป็นแบบเพื่อการค้าขายมากขึ้น ประกอบกับในพื้นที่ศึกษามีทรัพยากรและมีศักยภาพในด้านที่ตั้งที่เหมาะสมแก่การทำเกษตร รวมทั้งมีโครงข่ายคมนาคมที่เชื่อมโยงไปยังภาคอื่นๆได้สะดวก หากได้รับการส่งเสริมให้ท้องถิ่นผลิตสินค้าแล้วมีการกระจายสินค้าส่งออกไปขายในท้องถิ่นอื่นๆทั้งในและนอกภูมิภาคโดยทั่วถึง นั่นคือ มีความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดประกอบกับการพัฒนาด้านผลผลิตอย่างต่อเนื่อง โครงข่ายและที่ตั้งของตลาดที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้การรวบรวมและกระจายผลผลิตจากพื้นที่ผลิตสู่ผู้บริโภคเกิดความสะดวกรวดเร็ว ซึ่งเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญเติบโตแก่ภูมิภาคทั้งในด้านเศรษฐกิจภาคการเกษตรและส่งผลต่อเนื่องไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและภาคการค้าและบริการในที่สุด

จากแนวคิดดังกล่าว พบว่า ความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่จะมีประโยชน์สูงสุดก็ต่อเมื่อมีความเหลื่อมล้ำของการพัฒนาระหว่างท้องถิ่นเกิดขึ้น โดยท้องถิ่นที่พัฒนาและเจริญก้าวหน้าไปเร็วกว่าท้องถิ่นอื่นจะกลายเป็นศูนย์กลางของการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เพราะความเจริญที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นที่ก้าวหน้าจะช่วยยกระดับความเจริญในท้องถิ่นล้าหลังให้สูงขึ้นตามไปด้วย ถ้าท้องถิ่นก้าวหน้ายังคงอาศัยปัจจัยการผลิตจากท้องถิ่นล้าหลัง ในด้านความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเช่นเดียวกัน จำเป็นต้องนำปัจจัยการพัฒนาต่างๆที่มีในพื้นที่มาเป็นตัวแปรสำคัญในการบ่งบอกถึงความจำเป็นที่จะต้องให้มีความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาด เช่น ขนาดระดับของตลาด โครงข่ายคมนาคม ผลผลิต ศักยภาพของพื้นที่ และปัจจัยอื่นที่มีผลต่อการ

ดำเนินธุรกิจของตลาดกลาง ซึ่งจากการศึกษาข้างต้น พบว่า 1) จากการที่ตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนมีศักยภาพในด้านที่ตั้ง ในขณะที่ด้านโครงข่ายตลาดยังแคบและมีการรับซื้อข้าวจากพื้นที่อำเภอและอำเภอใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจากศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางสามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้โดยการขยายขอบเขตตลาดออกไปยังเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ตลาดในปัจจุบันตามที่กล่าวมาแล้ว 2) ศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของภาคในการแลกเปลี่ยนและขนถ่ายสินค้าได้เป็นอย่างดี 3) สามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนให้เกิดความเชื่อมโยงกันได้ เนื่องจาก ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางฯจังหวัดฉะเชิงเทรามีจุดอ่อน คือ แม้ว่าตลาดกลางทั้ง 2 แห่ง จะตั้งอยู่ในแหล่งผลิตแต่ปริมาณข้าวที่เข้าสู่ตลาดกลางกลับมีไม่พอเพียงตลอดทั้งปี ส่งผลให้ตลาดกลางต้องรับซื้อข้าวจากภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือในช่วงนอกฤดูเก็บเกี่ยวสาเหตุหนึ่งเนื่องมาจากในพื้นที่มีแหล่งรับซื้ออื่นหลายแห่งตั้งอยู่ใกล้ที่ตั้งตลาดกลาง ประกอบกับเกษตรกรไม่มีพาหนะในการขนส่งจึงทำการขายให้แหล่งรับซื้ออื่นที่อยู่ใกล้ ในขณะที่เดียวกันตลาดกลางกลับมีศักยภาพในด้านที่ตั้งและมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการดำเนินกิจการโดยมีสถานที่กว้างขวางและแยกเป็นสัดส่วนและสามารถรองรับปริมาณสินค้าเข้าสู่ตลาดกลางได้เพิ่มขึ้นอีกในอนาคต แต่โครงข่ายตลาดของตลาดกลางทั้ง 2 แห่งในปัจจุบันเป็นโครงข่ายที่ไม่ซับซ้อนและเป็นโครงข่ายที่ยังแคบหากเทียบกับศักยภาพของตลาดกลางโดยเฉพาะการเป็นตลาดในระดับภูมิภาค และทำการค้าเพื่อการส่งออกและมีการเชื่อมโยงไปสู่ตลาดระดับประเทศได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นผลดีในการลดระดับโครงข่ายตลาดลง จากศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางทั้ง 2 แห่ง สามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้ เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางและเพื่อสนองต่อศักยภาพของตลาดกลางซึ่งมีอยู่แล้ว โดยในปัจจุบันสามารถพัฒนาโครงข่ายตลาดโดยการขยายขอบเขตตลาดไปยังเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ตลาดออกไป เช่น มีการประชาสัมพันธ์ด้านข้อมูลข่าวสาร การบริการเสริมในตลาดกลางในรูปแบบต่างๆควบคู่กันไป ตลาดกลางมีบริการขนส่งผลผลิตซึ่งจะมีประโยชน์สำหรับเกษตรกรในพื้นที่อยู่ห่างไกลและไม่มีพาหนะในการขนส่ง เป็นต้น ส่วนในอนาคตเมื่อตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีได้รับการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของภาคในการแลกเปลี่ยนและขนถ่ายสินค้าและได้รับการพัฒนาโครงข่ายตลาดให้กว้างขึ้นเพื่อรองรับการให้บริการแก่ตลาดกลางอีก 2 แห่งได้อย่างพอเพียงแล้ว ตลาดกลางทั้ง 2 แห่งก็จะสามารถเข้าไปรับซื้อผลผลิตในตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางอีกหลายระดับ การพัฒนาโครงข่ายตลาดของตลาดกลางทั้ง 3 แห่งในภาคตะวันออกเฉียงตอนบนก็จะสามารถพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ทั้ง 3 แห่งในภาค ในที่สุดจะทำให้เกิดโครงข่ายตลาดที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับศักยภาพที่ตั้งของตลาดกลางแต่ละแห่งในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน นอกจากนี้

ตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรียังสามารถที่จะพัฒนาตลาดกลางพืชไร่ควบคู่ไปกับการพัฒนาตลาดกลางข้าวไปพร้อมกันได้

6.4 แนวทางในการพัฒนาตลาดและโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน

จากการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ (ในบทที่4) สภาพการตลาดข้าวพร้อมทั้งศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะในการดำเนินธุรกิจตลาดกลางข้าวและพืชไร่โดยสอบถามกลุ่มผู้ทำหน้าที่การตลาดข้าวและนักวิชาการในพื้นที่ (ในบทที่5) การวิเคราะห์ที่ตั้งและการกระจายตัวของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน โดยพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านโครงข่ายคมนาคม การเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ ตลอดจนด้านการมีสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน ในขณะที่พบปัญหาในด้านการตลาดที่มีแหล่งรับซื้ออื่นตั้งอยู่ใกล้ที่ตั้งตลาดกลาง ปัญหาด้านการบริหารงานของตลาดกลางเอง ปัญหาการสนับสนุนจากรัฐบาล ปัญหาขาดการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิตและปัญหาขาดการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร และจากการวิเคราะห์โครงข่ายตลาดและความเชื่อมโยงตลาดกลางข้าวและพืชไร่ (ในบทที่6) ซึ่งรายละเอียดได้กล่าวไว้แล้วนั้น

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องเพื่อมากำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาตลาดและโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ที่ได้ทำการศึกษาตามที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงเสนอแนวทางในการพัฒนาตลาดและโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน ดังนี้

6.4.1 แนวทางในการพัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่

1.สร้างเครือข่ายประชาคมด้านข้อมูลข่าวสารการตลาด สนับสนุนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เรื่องตลาดกลางโดยต่อเนื่อง รายงานสถานการณ์การค้าข้าว สภาพการตลาดและราคาในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต ให้ทั่วถึงแก่เกษตรกร พ่อค้า ประชาชน รวมทั้งตลาดกลางด้วยกันทั้งในรูปแบบปพลิเคชัน แอปพลิเคชัน บทความ ไปสเตอร์ บ้ายโฆษณา โดยทั้งทางสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งในปัจจุบันมีการปิดป้ายประกาศราคาไว้ที่ตลาดกลาง หรือรายงานกรมการค้าภายใน หรือตลาดกลางบางแห่งมีการลงทางอินเทอร์เน็ต แต่ก็ยังไม่ได้กระจายไปยังกลุ่มเป้าหมาย จากการสำรวจสภาพการตลาดข้าวในภาคตะวันออกเฉียงตอนบน ซึ่งพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จำเป็นต้องจำหน่ายข้าวให้กับโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุด เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากการสอบถามพ่อค้าและโรงสีซึ่งอาจเป็นราคาที่บิดเบือนได้และเกษตรกรไม่มีความเคลื่อนไหวของราคาที่แท้จริง แล้วก็จะถูกโรงสีหรือพ่อค้ากำหนดราคาตามใจชอบ ถ้ามีการกระจายข่าวสารโดยมีเครือข่ายด้านข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึงเกษตรกรก็จะได้รับทราบสภาพการตลาดและราคาอย่างถูกต้องตามภาวะที่เป็นจริง เช่น อย่างน้อยควรจะมีการ

สร้างเครือข่ายที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตประจำตำบลให้ครอบคลุมทุกตำบลซึ่งในปัจจุบันมีการกระจายข่าวสารในบางแห่งเท่านั้น แล้วให้มีการกระจายข้อมูลข่าวสารออกไปยังเกษตรกรตามหมู่บ้านต่างๆต่อไป ซึ่งจะต้องร่วมมือกันระหว่างภาคเอกชนซึ่งเป็นผู้ประกอบการตลาดกลาง สำนักงานการค้าภายในจังหวัด สำนักงาน สหกรณ์จังหวัด และสำนักงานเกษตรจังหวัด

2. กรมส่งเสริมสหกรณ์ให้การส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกร และเพิ่มความเข้มแข็งให้กลุ่มที่มีอยู่แล้วให้มีบทบาททางการตลาดมากขึ้น โดยเฉพาะด้านการรวมกลุ่มเพื่อจำหน่ายผลผลิตและการกระจายข่าวสาร การให้ความรู้และการประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ของการรวมกลุ่มทางการผลิตและช่วยเหลือกันในการตลาด ข้อมูลข่าวสารด้านราคาผลผลิตและแหล่งจำหน่ายจะช่วยให้เกษตรกรเห็นความสำคัญของการรวมกลุ่มกันมากขึ้น

3. การให้ความรู้แก่เกษตรกรในการผลิต เก็บรักษา การจัดชั้นคุณภาพสินค้าและราคา การชั่ง ตวง วัด การพัฒนาคุณภาพข้าวให้ได้มาตรฐานมากขึ้น รวมทั้งให้ความรู้ด้านการตลาดและการซื้อขายในตลาดกลาง เพื่อให้เกษตรกรได้ทราบว่าเขาควรจะทำอะไรให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และขายได้ราคาดี และช่วยให้เกษตรกรสามารถพัฒนาการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดและพัฒนาตนเองได้ในระบบเศรษฐกิจเสรี และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการและประโยชน์ของตลาดกลางที่แท้จริง ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะพัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่

4. การได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล รัฐบาลควรมีนโยบายในการส่งเสริมการจัดตั้งตลาดกลางที่ชัดเจน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการติดตามสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง มีมาตรการส่งเสริมให้มีสิทธิประโยชน์และสิ่งจูงใจแก่ผู้ได้รับการส่งเสริม ส่งเสริมการลงทุนให้แก่ตลาดกลางในด้านเงินกู้ อัตราดอกเบี้ยต่ำสำหรับปรับปรุงและขยายกิจการ และมาตรการสนับสนุนสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำให้แก่ผู้ซื้อขายในตลาดกลาง เนื่องจากระบบตลาดกลางเป็นงานที่จะต้องดำเนินไปเป็นขั้นตอน เริ่มตั้งแต่ผู้ผลิต ผู้ขนส่งสินค้า พ่อค้า จนกระทั่งผู้บริโภค และการลงทุนในการจัดตั้งตลาดกลางเป็นการลงทุนที่ต้องใช้เงินมาก รัฐควรจะต้องเป็นผู้นำหรือสนับสนุนให้เกิดกิจการดังกล่าว ลำพังเอกชนแล้วความจำเป็นหรือสิ่งจูงใจในการจัดตั้งตลาดกลางนั้นยังอยู่ในระดับต่ำมาก เนื่องจากภาคเอกชนยังได้ประโยชน์จากสภาพและระบบตลาดที่เป็นอยู่และยังไม่เข้าใจระบบของตลาดกลาง

5. พัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดฉะเชิงเทราให้มีการบริการแก่เกษตรกรในการจำหน่ายปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ยาปราบศัตรูพืช วัสดุอุปกรณ์ทางการเกษตร เป็นต้น ส่วนตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีในปัจจุบันมีการให้บริการดังกล่าวแล้ว ซึ่งจะเป็นอีกประเด็นที่ทำให้เกษตรกรตัดสินใจเลือกมาจำหน่ายผลผลิตที่ตลาดกลางเนื่องจากได้รับความสะดวกในการหาปัจจัยการผลิต ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรหาซื้อปัจจัยการผลิตได้ในคราวเดียวกันกับการจำหน่ายผลผลิต

6. สร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ได้รับการส่งเสริม โดยตรวจเยี่ยมเป็นประจำเพื่อสอบถามและปรึกษาหารือ ให้คำแนะนำเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาตลาดให้เจริญก้าวหน้า และฝึกอบรมความรู้ด้านการตลาดให้แก่เจ้าหน้าที่ของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ พร้อมทั้งให้มีการศึกษาดูงานนอกสถานที่ เพื่อพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้และทักษะทางการตลาดและสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการบริหารการตลาด

7. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกทางการตลาด จากการศึกษาถึงที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ในภาพรวมตลาดกลางมีสิ่งอำนวยความสะดวกและมีสถานที่กว้างขวางต่อการเอื้ออำนวยในการทำการค้า ในส่วนที่นำพัฒนาเพิ่มเติม คือ ที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกซึ่งตั้งอยู่ค่อนข้างจะเป็นเอกเทศ ยังไม่มีร้านค้าจำหน่ายอาหารและเครื่องดื่มหรือสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นไว้บริการแก่ผู้เข้ามาทำการค้าที่ตลาดกลาง ฉะนั้นในด้านตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก ควรจะจัดให้มีร้านค้าดังกล่าวไว้บริการและอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามาทำการค้าที่ตลาดกลาง ส่วนในด้านโครงสร้างคมนาคมในปัจจุบันตลาดกลางทั้ง 3 แห่งมีการเข้าถึงได้โดยสะดวกและมีการดำเนินโครงการก่อสร้างปรับปรุงถนนเชื่อมโยงในกลุ่มจังหวัดหลายเส้นทางตามยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด เช่น ปรับปรุงทางหลวงชนบทในเส้นทางลำลูกกา-พระอาจารย์-บ้านสร้าง-บางน้ำเปรี้ยว-หนองจอก ซึ่งเป็นเส้นทางสำคัญที่ผ่านหน้าตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายก เป็นต้น

6.4.2 แนวทางในการพัฒนาโครงข่ายตลาด

1. การจัดตั้งและพัฒนาตลาดกลางข้าวเปลือกในระดับไร่นาหรือท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากขอบเขตของตลาดกลางที่เกษตรกรเดินทางไปไม่ถึง อาจจัดตั้งตลาดกลางในช่วงฤดูเก็บเกี่ยวเพื่ออำนวยความสะดวกให้กับเกษตรกร ซึ่งในปัจจุบันได้มีตลาดกลางข้าวเปลือกของเอกชนในระดับท้องถิ่นเกิดขึ้นเพียงแห่งเดียวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ ตลาดกลางข้าวเปลือก คู้ลำพัน อำเภอสรีมโหสถ จังหวัดปราจีนบุรี นอกนั้นจะเป็นแหล่งรับซื้อของเอกชนเข้ามาตั้งในท้องถิ่นแต่ไม่ใช่ในรูปแบบตลาดกลาง จากการสำรวจสภาพการตลาดข้าวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จำเป็นต้องจำหน่ายข้าวให้กับโรงสีและพ่อค้าในท้องถิ่นมากที่สุด เนื่องจากปริมาณผลผลิตของเกษตรกรแต่ละรายมีน้อย ต่างคนต่างนำผลผลิตไปขายเองและขาดการรวมตัวของเกษตรกรในการจำหน่ายผลผลิต ประกอบกับเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีพาหนะในการขนส่ง และในด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารจากการสอบถามพ่อค้าและโรงสีซึ่งอาจเป็นราคาที่เป็นไปได้และเกษตรกรไม่มีความเคลื่อนไหวของราคาที่แท้จริง แล้วก็จะถูกโรงสีหรือพ่อค้ากำหนดราคาตามใจชอบ หากมีการจัดตั้งและพัฒนาตลาดกลางสินค้าเกษตรในระดับไร่นาให้เป็นศูนย์รวบรวมข้าวเปลือกเบื้องต้นและเป็นแหล่งข่าวสารให้เกษตรกรได้ทราบสภาพการตลาดและราคาอย่างถูกต้อง

ตามภาวะที่เป็นจริง อันจะช่วยสร้างอำนาจการต่อรองในการขายผลผลิตของเกษตรกรให้มากขึ้น และให้ยกระดับมาตรฐานการซื้อขายที่จะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกร ทั้งในด้านราคาที่ได้รับและความยุติธรรมในการชั่ง ตวง วัด

2. การส่งเสริมและพัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในระดับภูมิภาค จังหวัดและกรมการค้าภายในให้การส่งเสริมและพัฒนาตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีให้เป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยน รวบรวม กระจายและขนถ่ายสินค้าในระดับภูมิภาค ซึ่งในปัจจุบันตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีการดำเนินธุรกิจในรูปแบบเป็นตลาดกลางหรือเป็นแหล่งกลางให้บริการการซื้อขายสินค้าทั้งประเภทข้าวและพืชไร่ซึ่งเป็นทุนเดิมในการได้รับการพัฒนาเพิ่มขึ้น โดยมีระเบียบกฎเกณฑ์ที่แน่นอนและเป็นแหล่งกำหนดราคาสินค้าอย่างมีระบบและเปิดเผย เป็นที่ยอมรับมากขึ้น รวมทั้งสามารถเป็นแหล่งของข้อมูลการตลาดที่สะท้อนภาวะตลาดได้ดี และเพื่อให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายทางการตลาดที่จะเป็นประโยชน์แก่เกษตรกรผู้ผลิต ผู้ประกอบการตลาดกลาง ผู้ทำการค้าในตลาดกลาง และผู้บริโภค เนื่องจากตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีมีศักยภาพสูงในด้านที่ตั้ง ในขณะที่ด้านโครงข่ายตลาดยังแคบและมีการรับซื้อข้าวจากพื้นที่อำเภอและอำเภอใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งจากศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางสามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้โดยการขยายขอบเขตตลาดออกไปยังเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ตลาดในปัจจุบันให้ครอบคลุมพื้นที่จังหวัดปราจีนบุรี จังหวัดสระแก้วซึ่งยังไม่มีตลาดกลางข้าวและพืชไร่และในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีสามารถที่จะพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนและขนถ่ายสินค้าในระดับภาคได้เป็นอย่างดี หากมีการประชาสัมพันธ์และให้ข้อมูลข่าวสารเชิงรุกในทุกรูปแบบ โดยร่วมกับจังหวัดและกรมการค้าภายในในการส่งเสริมและผลักดันให้เกิดเป็นตลาดกลางในระดับภูมิภาคและเป็นศูนย์กลางของภาคในการแลกเปลี่ยนและขนถ่ายสินค้า จะทำให้มีปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้มีผู้ซื้อขายเข้ามาทำการซื้อขายกันมากขึ้นเช่นกัน

3. ในระยะสั้นพัฒนาโครงข่ายตลาดโดยการขยายขอบเขตตลาดไปยังเกษตรกรที่อยู่นอกพื้นที่ตลาดออกไป จากศักยภาพของที่ตั้งตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดนครนายกและจังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถที่จะพัฒนาโครงข่ายตลาดให้เกิดขึ้นได้ เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณข้าวเข้าสู่ตลาดกลางและเพื่อสนองต่อศักยภาพของตลาดกลางซึ่งมีอยู่แล้ว เช่น มีการประชาสัมพันธ์ด้านข้อมูล ข่าวสาร การบริการเสริมในตลาดกลางในรูปแบบต่างๆควบคู่กันไป ตลาดกลางมีบริการขนส่งผลผลิตซึ่งจะมีประโยชน์สำหรับเกษตรกรในพื้นที่อยู่ห่างไกลและไม่มีพาหนะในการขนส่ง เป็นต้น

4. ในระยะยาวส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เมื่อตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีได้รับการพัฒนาให้เป็นศูนย์กลางของภาคในการแลกเปลี่ยนและขนถ่ายสินค้าและได้รับการพัฒนาโครงข่ายตลาดให้กว้างขึ้น

สามารถรองรับการให้บริการแก่ตลาดกลางอีก 2 แห่งและผู้ซื้อกลุ่มอื่นได้อย่างพอเพียงแล้ว ตลาดกลาง ทั้ง 2 แห่งก็จะสามารถเข้าไปรับซื้อผลผลิตในตลาดกลางข้าวและพืชไร่จังหวัดปราจีนบุรีได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางอีกหลายระดับ การพัฒนาโครงข่ายตลาดของตลาดกลางทั้ง 3 แห่งในภาค ตะวันออกตอนบนก็จะสามารถพัฒนาให้เกิดความเชื่อมโยงโครงข่ายตลาดของตลาดกลางข้าวและพืชไร่ ในภาค ในที่สุดจะทำให้เกิดโครงข่ายตลาดที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับศักยภาพที่ตั้งของตลาด กลางแต่ละแห่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย